

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Šturm

Družinsko življenje aleksandrink

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jana Šturm

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Renner

Družinsko življenje aleksandrink

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Zahvala

Rada bi se zahvalila profesorici Tanji Rener za prijaznost in strokovno pomoč ter teti Danici Furlani, ker je bila pripravljena z nami deliti svojo izkušnjo.

Velika zahvala gre tudi staršem, ki so me podpirali in mi študij omogočili, mojima dobrima taščici in tastu za pomoč pri varstvu, možu za spodbudne besede in mojima sončkoma za motivacijo.

Družinsko življenje aleksandrink

Raziskovanje na področju aleksandrinstva je relativno recentno, saj se je zanimanje za ta pojav začelo šele pred tremi desetletji. Vseeno se je v tem času nabralo kar nekaj zgodb o aleksandrinkah, vendar je večina teh nastala po pripovedi otrok, vnukov in nečakov. Izvirnih pripovedi žensk, ki so bile aleksandrinke, je zelo malo, čeprav so ravno te zgodbe tiste, ki nam dajejo pristen vpogled v njihovo življenjsko izkušnjo in nam pomagajo poglobljeno spoznati in razumeti ta izstopajoči migrantski fenomen. V svojem diplomskem delu sem s pomočjo biografske metode predstavila družinsko življenje ene še zadnjih živečih aleksandrink. Zanimala me je predvsem dinamika družinskega življenja ob odhodu, med odhodom in po vrnitvi. Domnevala sem, da sta bila temeljna problema v družinskem in družbenem življenju aleksandrink odtujenost in stigmatizacija. Svoji domnevi sem potrdila, spoznala pa sem, da sta bili ključni tudi revno kmečko okolje in vzgoja v duhu patriarhalnosti ali pokorščina in ubogljivost žene do moža.

Ključne besede: aleksandrinke, migracija, družinsko življenje, odtujenost, stigmatizacija.

Family life of the *Alexandrian women*

The research in the field of Alexandrians is relatively new, as the interest toward this phenomenon has started only three decades ago. During that time however there were collected quite a lot of stories about Alexandrians, but most of them were transmitted by their children, grandchildren and nephews. There is a little amount of stories told by the Alexandrian women themselves, even though these stories are the one that provide us with genuine insight into their life experience and give as an opportunity for a closer knowledge and better understanding of this outstanding migration phenomenon. With the help of the biographical method I have presented the family life of one of the few Alexandrian women that are still alive. I was interested in the dynamic of family life before leaving, during the leaving and after returning. I have supposed that the two major problems in family and social life of Alexandrian women were alienation and stigmatization. I have confirmed my assumption but at the same time I have also realized that poor rural environment and the education in the spirit of patriarchy have played an important role.

Key words: Alexandrian women, emigration, family life, alienation, stigmatization.

KAZALO

1	UVOD	6
2	TEORETIČEN DEL	9
2.1	SOCIALNO-ZGODOVINSKI OKVIR.....	9
2.1.1	Družbene in družinske razmere doma (od druge polovice 19. do prve polovice 20. stoletja).....	9
2.1.2	Razmere v »obljubljeni deželi« - Egiptu.....	11
2.1.3	Specifične ženske migracije Primork.....	15
3	EMPIRIČNI DEL	18
3.1	RAZISKOVALNI PROBLEM.....	18
3.1.1	Biografska metoda.....	19
3.2	»ALEKSANDRINSKA PRIPOVED«	20
3.2.1	Aleksandrinke in aleksandrinka	20
3.2.2	Čemu odhod?	22
3.2.3	Prilagajanje novemu življenju	25
3.2.4	Prilagajanje staremu življenju	28
3.3	UGOTOVITVE, INTERPRETACIJA IN SKLEPNO RAZMIŠLJANJE	32
4	ZAKLJUČEK.....	35
5	LITERATURA	36
	PRILOGA A: Intervju z gospo Danico Furlani.....	39

1 UVOD

Moja »pranona« je bila aleksandrinka, »pranone« mojih sosedov so bile aleksandrinke, lahko bi rekla, da je bila večina »pranon« iz celotne vasi aleksandrink, pa sem o njih vedela zelo malo, premalo. Svoje otroštvo sem preživela v Prvačini, vasi, iz katere je migriralo največ aleksandrink. Če bi me kdo vprašal, kdo so aleksandrinke, bi mu do nedavnega odgovorila, da so ženske, ki so zaradi denarne stiske pustile svoje otroke doma in odšle za več let delati kot dojljice, varuške ali spremljevalke v Egipt, natančneje v Aleksandrijo. Zelo stereotipen, očitkov poln in žalosten odgovor. Kot pove ena pomembnejši raziskovalk aleksandrinstva, Daša Koprivec, so aleksandrinke dolgo let imenovali »služabnice z žulji na duši«, »tragična migracija«, »žalostni fenomen«, »Lepe Vide«. Te izraze so šele v zadnjih časih zamenjale veliko pravičnejše in boljše besedne zveze, kot so »pokončne, ambiciozne, naše prve svetovljanke«, »ne služkinje, temveč drage mame in prijateljice«, »Slovenke« (Koprivec 2013).

Aleksandrinke so odhajale na delo v Egipt od druge polovice 19. stoletja vse do začetka petdesetih let 20. stoletja, zanimanje za njihovo migrantsko izkušnjo pa se je začelo šele v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja. Pionirka na tem področju je bila časnikarka Dorica Makuc, ki je v teh letih aleksandrinkam posvetila televizijske dokumentarne oddaje, vrsto člankov in knjigo Aleksandrinke (Kalc 2012, 199). Vzrok za tako pozno zanimanje za aleksandrinke kot tudi za žensko migracijo nasploh tiči v tem, da so »raziskovalci migracije razumeli kot enospolni fenomen, kjer so bile ženske odsotne, nevidne ali pa samo pasivne spremljevalke moških« (Škrlj 2011, 223). Zanimanje za raziskovanje ženske migracije se je pojavilo šele, ko je število ženskih migrantk preseglo število moških migrantov. Kljub naraščajočemu številu ženskih migrantk pa so te veliko časa ostale nevidne v teoriji in raziskovanju (Morokvašič v Lukšič-Hacin 2009, 71).

Kljub stoletni tradiciji ženske migracije v Egipt se je raziskovanje fenomena aleksandrink povečalo šele v zadnjih dvajsetih letih. Na to temo je tako bilo objavljenih več raziskav, diplomskih del, zapisov življenjskih zgodb, te pa so v zadnjih časih slonele predvsem na pripovedih otrok, vnukov, pravnukov in pranečakov aleksandrink (Koprivec 2009; Škrlj

2009; Zorn 2012). Deloma zato, ker je treba pojav aleksandrinstva obravnavati celotno in je zato pomembno preučiti tudi pomen in vpliv, ki ga je imela ta izseljenska izkušnja na celotno družino, na okolje, deloma pa zato, ker je še živečih aleksandrink zelo malo. Zadnje so prišle iz Egipta v petdesetih letih prejšnjega stoletja, kar pomeni, da je njihova starost 80 let in več. Pojav aleksandrinstva je bil na ravni vsakokratne družinske izkušnje izjemen, ker je šlo za veliko spremembo v družinskem življenju in ker je vsaka družina ločitev doživljala in preživljala na njej specifičen način (Sheba v Koprivec 2008, 169). Prav tako posebna je tudi zgodba moje prapratete, gospe Danice Furlani (glej Sliko 1.1), ki je v Egiptu preživela kar 20 let svoje mladosti.

Slika 1.1: Danica Furlani v Egiptu leta 1954

Vir: Furlani (2013b).

Te nepozabne izkušnje do sedaj še ni delila z raziskovalci, mogoče zato, ker so bile aleksandrinke dolgo stigmatizirane, »ožigosane za lahkoživke, slabe žene in matere« (Zorn 2012, 10). Veseli me, da je zbrala pogum in sklenila pripovedovati svojo zgodbo in tako prispevati še en, do sedaj neznan, barvit košček sestavljanke o aleksandrinkah.

V prvem delu diplomske naloge bom sintetično predstavila dosedanja spoznanja iz strokovne literature o aleksandrinkah. Tu me zanima predvsem socialno-zgodovinski kontekst, ki nam razkriva razloge za odhod v tujino ter značilnosti te specifično ženske migrantske izkušnje. V drugem delu pa bom opravila biografski, polstrukturiran intervju in poskusila interpretativno povezati dosedanja socialno-zgodovinska spoznanja z življenjsko zgodbo gospe Danice Furlani.

2 TEORETIČEN DEL

2.1 SOCIALNO-ZGODOVINSKI OKVIR

2.1.1 Družbene in družinske razmere doma (od druge polovice 19. do prve polovice 20. stoletja)

Vipavska dolina, območje, od koder je izvirala večina Aleksandrink, je ležala v najrevnejšem delu ene najmanj razvitih evropskih držav Avstro-Ogrske monarhije, Avstrije. Tako kot drugod po Evropi je leto 1848 prineslo veliko sprememb tudi na tem območju. Kmet je z nastopom zemljiške odveze pridobil več svobode, z njo pa tudi več obveznosti in skrbi. Omenjena obveza je namreč predvidevala, da zemlja preide v last tistih, ki jo obdelujejo, vendar je bilo del zemljiške cene treba odplačati v obdobju dvajsetih let (Zorn 2012, 57). Na območju Goriške in Vipavske doline je bila agrarna posest majhna, zadolženost kmetij pa velika (Verginella 2011, 154). Poleg zadolževanja zaradi odplačevanja zemlje so morali kmetje plačevati še davke državi ter dajatve deželam in okrajem. Zaradi nezmožnosti odplačevanja posojila se je pojavilo oderuštvo, ki je postalo tako pogosto, da se je smatralo za velik problem, v katerega je posredovala tudi država. Kot da to ne bi bilo dovolj, je kmete prizadelo tudi več zaporednih slabih letin, novih škodljivcev, bolezni ter epidemij pri živalih in ljudeh. Novi škodljivci: oidij, grozdna plesnoba in trtna uš so prizadeli panogo, ki je bila med najbolj razširjenimi in donosnimi na tem območju, in povzročili krizo vinogradništva. Zaradi vseh teh dejavnikov oziroma problemov, ki so pestili kmeta (najbolj pereč problem je bil nezmožnost odplačevanja kreditov), je marsikatera družina ostala povsem brez premoženja (Zorn 2012, 57–58).

Ob pomanjkanju najnujnejšega za preživetje so bile mnoge kmečke družine prisiljene iskati druge vire zaslužka zunaj lastnih agrarnih skupnosti. Eden izmed načinov za izhod iz obubožanja je bilo žensko delo v bližnjih mestih Gorici in Trstu, redkeje na Dunaju ali v Gradcu. Nekatere so tja vsakodnevno odhajale prodajat domače kmetijske pridelke, druga dekleta, iz bolj oddaljenih krajev, pa so odhajala tja služiti kot hišne pomočnice, kuharice, varuške, dojilje, vzgojiteljice in guvernante (Verginella 2011, 154–155).

Zaposlovanje Slovenk v Trstu je ključno za nastanek Aleksandrink, kajti prve Slovenke so v Egipt prišle kot služkinje tržaških družin (Škrlič 2010, 23). V letih po odprtju Sueškega

prekopa (1869), ko se je razvoj Trsta začel upočasnjevati, so se namreč tržaški poslovneži odločili za selitev svojih poslov, prebivališč, družine in z njimi tudi zaposlenih služabnikov (Zorn 2012, 26).

Časovno je izseljevanje v Egipt potekalo v dveh večjih valovih, pred in po 1. svetovni vojni. Prvi val je bila posledica slabega položaja kmeta, pri drugem valu pa so se ekonomskim vzrokom pridružili še nevzdržni fašistični politični pritiski (Škrli 2010, 23).

Z italijansko vojaško zasedbo leta 1918 in z rapalsko pogodbo leta 1920 je Primorska prešla pod Italijo, njeni prebivalci so bili podvrženi tuji oblasti, ki ni spoštovala narodnih pravic, temveč je vodila raznarodovalno politiko (Kalc 2002, 39). Ob emigraciji iz političnih in narodnostnih vzrokov se je v 20. in delno 30. letih nadaljevalo tudi izseljevanje iz ekonomskih razlogov, ki so bili posledica te raznarodovalne politike, ki je pritiskala na gospodarske in socialne vzvode (Kalc 2002, 40).

Po prvi svetovni vojni je bilo veliko primorskih vasi popolnoma uničenih, veliko moških je padlo na fronti in skrb za preživetje družine je padla na ženske. Poleg tega so se povečali davki za obnovo uničenih hiš in moški niso mogli dobiti dela. Slednji so začeli odhajati v Argentino, ženske pa so še naprej odhajale v Egipt (Škrli 2010, 23).

Gospa Dora Arčon iz Vrtojbe (v Merljak 2002, 8) je razmere po prvi svetovni vojni opisala takole:

Po prvi svetovni vojni so bile vse vasi porušene. Nekaj let je bilo dovolj dela in smo se lahko preživljali. Po letu 1926 pa ga je zmanjkalo. In če fantje niso bili pri fašistih, sploh niso mogli dobiti dela. Obenem so fašisti rušili in požigali vse, kar je bilo slovensko. Moški so začeli odhajati v Južno Ameriko, ženske pa v Egipt. Plača je bila dobra in blizu je bil. Naše hiše so bile vse zadolžene. Mama si je sposojala hrano in vračala z dvanajstodstotnimi obrestmi. Imeli smo mizarsko delavnico, a po letu 1926 ni nihče potreboval oken in vrat.

»Za ekonomskimi vzroki izseljevanja pa so se skrivali tudi drugi motivi« (Škrli 2009, 152). Družino so v tistih časih sestavljali otroci, starši, stari starši, strici in tete. Odnosi in vrednote so bili drugačni, kot so danes. To je bila patriarhalna družina, v kateri je imel glavno besedo najstarejši moški, ostali člani so mu morali izkazovati pokorščino. Moralne

norme so bile predvsem za ženske stroge, veljalo je, da je bila ženska najprej v oskrbi očeta, po poroki pa v oskrbi moža (Zorn 2012, 64–65). V razširjenih družinah je torej v isti hiši in v skupnem gospodinjstvu živelo več generacij, zaradi česar je pogosto prišlo do konfliktov, predvsem med nevesto in taščo. Kot izvemo v Zornu (2012, 65), so »poroke bile bolj kot iz ljubezni sklenjene zaradi potrebe. Mladi pari so največkrat ostajali doma, pogosto pri družini ženina. Nevesta, ki je prišla v hišo, je morala prevzeti navade starejših žensk v družini in jih ubogati«.

Tudi gospa Boža (v Koprivec 2006, 105) je opozorila na delikaten odnos med taščo in nevesto: »Morte pogledat tud to, kako je blo v družini. Nevesta se je poročila, je pršla v družino, tuki je bla tašča in ta jo je hotla živo požrt. Dostikrat se je prav tuki začelo. Mlada se ni imela kam umaknt. Tašča je mela otroke, ki bi ji lahko bli vnuki, ko je blo včasih tud 20 let razlike med starejšim in najmlajšim. In nič ni hotla spustit. Pol je mlada šla u Egipt, je treba tudi to vidt.«

Zorn (2012, 69) ugotavlja, da so bile »poroke brez ljubezni, moževo popivanje, stroga in nazadnjaška tašča, trdo delo na kmetiji in nemogoče higienske razmere nekateri od razlogov, da so se na pot pognale tudi tiste, katerih ekonomski položaj ni bil tako brezupen«.

V patriarhalnem okolju 19. in prve polovice 20. stoletja je bila poudarjena vloga ženske kot matere in soproge, odvisne od moža, glavnega hranilca družine (Koprivec 2006, 153). S pojavom aleksandrinstva pa se je začela tradicionalna družina spreminjati, kajti ženske so začele služiti denar in s tem pridobivati moč ter besedo pri pomembnejših odločitvah v družini (Zorn 2012, 65).

2.1.2 Razmere v »obljubljeni deželi« - Egiptu

V drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja so bile asociacije na Egipt blagostanje, zaslužek in napredek, veljal je za deželo, v kateri je bilo vse mogoče (Zorn 2012, 67). Egipt, ki je bil del otomanskega cesarstva, je sredi 19. stoletja namreč doživljal svojo zlato dobo, zlasti v tistih predelih, ki so bili najbolj dovzetni za njegovo modernizacijo, kot na primer Aleksandrija (Verginella 2011, 155).

Ključno vlogo pri razcvetu Egipta je imela gradnja Sueškega prekopa. Ta je za 3500 kilometrov skrajšal pot od zgornjega Jadrana do Bombaja in tako je postajal Egipt vedno bolj privlačen za evropske podjetnike, ki so svoj kapital začeli nalagati predvsem v Aleksandrijo in Kairo (Makuc 2006, 17). Pomemben dejavnik je bila tudi Izmailova tolerantna politika do tujcev, kajti ti so bili deležni velikih ugodnosti pri vlaganju kapitala v deželo, bili so oproščeni davkov ter sojeni po zakonih, ki so veljali v njihovih izvornih državah (Makuc 2006, 115). Prav tam (2006, 115) izvemo, da si je Keditv Izmail zelo prizadeval, da bi čim prej evropeiziral Egipt. Zgradil je mnogo šol in opero, razširil je aleksandrijsko luko ter pričel graditi železniško progo. V evropskih šolah je bil učni jezik francoščina, prevladovala je francoska moda in francosko medsebojno obnašanje, aleksandrijske in kairske mestne četrti so vse bolj spominjale na pariške.

Bogati Evropejci v obljubljeni deželi niso prihajali sami, ampak so jih spremljale njihove družine in služinčad (Makuc 2006, 17). Če so tujci v Egiptu hoteli uživati v lagodnem življenju, ki ga je omogočala služinčad, so si bili to primorani pripeljati s seboj, predvsem ženski del (Zorn 2012, 67). Odgovor na vprašanje, zakaj je bilo temu tako, gre iskati v prevladujoči egiptovski veri, tj. islamu. Ta namreč svojim ženskam omejuje možnosti zaposlitve, dovoljeno jim je bilo delo le v svojih hišah, delo pri tujcih, ki niso bili njihove vere, je veljalo za nekaj nesprejemljivega (Zorn 2012, 67). Poleg tega lahko delno razlago glede tega, zakaj Evropejci za služinčad niso zaposlovali Arabk, dobimo tudi iz Pečnikovega zapisa iz leta 1902 o Slovencih v Egiptu, v katerem piše: »Vsak moslim (Arabec) ima navado vzeti si po več žen v zakon. Kar jih ostane, niso za službo, zakaj ženski spol nima bolj zoprnih od njih in vsaka družina, ki išče služkinje, se jih boji na deset korakov. Egiptskih služabnic tedaj ni, in jih ni dobiti!« (Pečnik v Makuc 2006, 30).

Pričakovali bi, da bi si služabnice pripeljali iz svojih krajev, vendar pa je bila tam industrija že močno razvita in ker so bili v industrijskih obratih zaposleni predvsem moški, je bil ženski del prebivalstva prisiljen ostati doma in skrbeti za dom in družino (Zorn 2012, 67). Pečnik svoj zapis nadaljuje tako:

Z malimi izjemami so vse služkinje v Egiptu ali Slovenke, ali Grkinje ali pa Italjanke. Siromašna kmečka dekleta iz grških otokov in južne Italije, imajo dva huda greha v očeh vsake gospodinje: lena so do neverjetnosti in zdraven še strašno nesnažna; čednost jim je

popolnoma neznan pojem. Ni čuda, da se gospodinje kar trgajo za Slovenke, ki so snažne, pridne in gibčne. Slovenke, kojim se pravi tu: »les Goriciennes, les Slaves, les Slovenes« veljajo po celem Egiptu za vzor dobre, poštene in pridne služkinje (Pečnik v Makuc 2006, 30).

Delo hišne pomočnice je bilo v Egiptu mesečno plačano od 20 do 40 goldinarjev, kar je bilo veliko več kot v istem času na Dunaju, kjer je bilo mogoče zaslužiti po 10, v Trstu pa 8 goldinarjev mesečno. Možnost dobrega zaslužka v obdobju nekaj let je postala še posebej vabljiva v šestdesetih oziroma sedemdesetih letih 19. stoletja, ko so bile vzpostavljene nove plovne poti, ki so Trst povezovale z Aleksandrijo in Port Saidom (Verginella 2011, 153). Egipt je že kmalu po odprtju Sueškega kanala leta 1869 postal vse bolj mikaven za ženski izseljenski svet in glas o dobrem zaslužku je z vso močjo odmeval tudi po vaseh Spodnje Vipavske doline (Makuc 2006, 17).

Dekleta, ki so odhajala v Egipt, so zapuščala deželo, v kateri je vladala revščina, od vojne porušene hiše, večkrat lakota, zapuščale so – po domače – »mižerijo«. Skoraj nemogoče si je predstavljati, kako je bilo iz takšnega okolja priti v eno izmed najbolj mondenih mest tistega časa, kjer sta vladala bogastvo in izobilje (glej sliko 2.1). Niso sicer vsa dekleta živela v razkošnih vilah, ni bilo pa malo takšnih, ki so. Opis tega, kakšno je bilo življenje pri zelo premožnih družinah, nam poda ga. Aljoša Stražiščar (v Zorn 2012, 134–135), ki je spomine svoje none, Marije Pakave, ubesedila takole:

V Aleksandriji me je v luki pričakala teta Malka. S taksijem, v katerem sem prvič sedela, smo se odpeljale do prekrasne vile, kjer je teta služila. Med potjo sem občudovala to velikansko mesto, zgrajeno vzdolž obale, ob kateri so rasle visoke palme. Ta drugačnost me je očarala. Topli sončni žarki so ogrevali mesto in razkošno vilo sredi bujnega parka, pred katero sva se znašli s teto Malko. Vrata je odprla hišna gospodinja /.../ Prijazna gospodinja, madam Risso, mi je razkazala razkošne, s klimo ohlajene prostore, ki so bili omamno odišavljeni. Na stenah salona so visele dragocene slike, na oknih so bile prekrasne zavese, veliko mizo je prekrival kvačkan prt in na njem je stala kristalna vaza s krasnim cvetnim aranžmajem. V odišavljeni kopalnici je iz svetlečih pip in iz tuša tekla ogrevana voda. Razkošen park je krasilo razno cvetje. Tam so rasli dateljni, pomaranče, ananas in drugo. Sredi parka je bila uta, v kateri so poleti popoldne pili čaj in jedli domače piškote ...

Slika 2.1: Danica Furlani ob preživljanju prostega časa na obali Kaira

Vir: Furlani (2013b).

Čeprav se nam ob misli na Egipt v obdobju 2. polovice 19. in prve polovice 20. stoletja porajajo le presežniki, pa so tudi tam za krajše obdobje zavladaile ostrejšje politične razmere. To je bilo v času, ko je Izmail spravil deželo na rob propada¹, med leti 1882 in 1887, kasneje pa še v času prve in druge svetovne vojne (Makuc 1993).

V času prve in druge svetovne vojne so bile plovne poti med Egiptom in Evropo popolnoma zaprte, dobrine, ki so jih prej uvažali iz Evrope, niso bile na voljo, a huje je bilo predvsem zato, ker tudi pošta ni delovala. Poleg skrbi za domačo družino je bilo aleksandrinke z nastopom leta 1941 tudi strah pred bombardiranjem v Egiptu (Makuc 2006, 129).

¹ Leta 1882 je Izmail moral večino delnic Sueškega prekopa prodati Angležem. Istega leta je pod njegovim sinom Tewfikom prišlo do vojaške vstaje in v nemirih je bilo ubitih več Evropejcev. Angleži, ki so že obvladovali finančno stanje, so Egipt zasedli tudi politično (Makuc 1993, 45). V tem času, torej od l. 1882 do l. 1887, ko so se je gospodarski položaj ponovno izboljšal, so se iz tega območja umaknile tudi Aleksandrinke (Makuc 2006, 45).

Zlata doba Egipta, kot ga poznamo iz časa aleksandrink, se je končala z Naserjevo revolucijo leta 1952 in nacionalizacijo Sueškega prekopa (1956), ko se je večina Evropejcev morala izseliti (Koprivec 2006, 155). Takrat so prišle domov tudi zadnje Aleksandrinke.

2.1.3 Specifične ženske migracije Primork

Verginella pravi, da je »zgodovina žensk zgodovina drugega spola, ki si z moškim spolom nikoli ni enakovredno delil sveta in je bil, ne glede na vsakokratno različno socialno, razredno, poklicno, politično, etnično ali generacijsko pripadnost, vselej postavljen v podrejen in zapostavljen položaj. Ženska je bila definirana vedno v odnosu do moškega« (2006, 7). Ta patrilinearni red, ki se je začel v antiki in je temeljil na spolni neenakosti in ideološkem utemeljevanju ženske inferiornosti (Verginella 2006, 8), je ključen zato, da so »raziskovalci migracije dolgo časa razumeli kot enospolni fenomen, kjer so bile ženske odsotne, nevidne ali pa samo pasivne spremljevalke moških« (Škrlj 2011, 223).

Prve študije, ki so v analize mednarodnih migracij v evropskih državah vključile ženske, so v zgodnjih sedemdesetih letih dvajsetega stoletja napisale ženske z lastnim migrantskim ozadjem (Erel in Kofman v Cukut-Krilić 2009, 44). Povečanje raziskovalnega zanimanja za migrantke v osemdesetih letih 20. stoletja pa Hondagneu-Sotelo in Cranford (v Cukut-Krilić 2009, 44) pripisujeta vzponu mednarodnega ženskega gibanja in kot posledica tega povečanje števila izobraževalnih programov t.i. ženskih študij.

19. in 20. stoletje veljata kot obdobje velikih selitvenih procesov. Iz Primorske je največ ljudi odhajalo v Severno in Južno Ameriko. To so bile moderne selitve, saj so ljudje odhajali iz izvorne skupnosti in se trajno ločevali od domačega kraja (Kalc 2012, 13). V tujino so odhajali tako samo moški kot tudi cele družine, torej tudi ženske.

Začetki specifično ženske migracije pa predstavljajo dnevne migracije v okviru ženskega pridobitnega dela. Slednje se je v evropskem podeželju razvilo v 18. In 19. stoletju v bližini mest, ki so se demografsko in gospodarsko pospešeno razvijala (Verginella 2006, 12). »Žensko odhajanje v mesto in vračanje na vas je pomenilo vir dodatnega zaslužka in

večje možnosti preživetja, predvsem za tiste kmečke družine, ki so s težavo prenašale posledice razslojevanja agrarne skupnosti« (Verginella 2006, 142).

Na Primorskem je množično žensko ukvarjanje s pridobitnimi dejavnostmi omogočala bližina Trsta, Gorice in Kopra, ki so se demografsko in gospodarsko razvijali, ostali dejavniki pa so bili še demografski porast agrarnih skupnosti in omejene možnosti agrarne proizvodnje (Verginella 2006, 142).

Ženske v vaseh jugovzhodno od Trsta, na Bregu in v koprskem zaledju so se ukvarjale predvsem s peko in prodajo kruha; v bližnji tržaški okolici so prale perilo za mestno gospodo in prodajale na mestnih ulicah in trgih cvetje, povrtnine in sadje. V vaseh na obronkih Krasa, kjer se je moško prebivalstvo ukvarjalo z ribištvo, so ženske prodajale ribe v mestu in okolici, na Krasu pa so se pretežno ukvarjale z mlekarstvom. Brkinke so v Trstu prodajale drva in seno, ženske iz istrskega zaledja domače pridelke (sem spadajo tudi Šavrinke) (Verginella 2006, 141).

Opravljanje ženske pridobitne dejavnosti je pomenilo dnevno ali vsaj nekajkrat tedensko migracijo v mesto (prav tam, 141).

Dnevna migracija se je ponekod spremenila tudi v začasne in trajne selitve. »Prve Slovenke so prišle v Egipt prav kot služkinje tržaških družin« (Škrlič v Cukut-Krilić 2009, 76). Odhajanje Primork v Aleksandrijo je v času med 19. in 20. stoletjem postalo najbolj množično žensko odhajanje v tujino in je predstavljalo glavnino, kar 72,3 % inozemskega toka iz Primorske (Kalc 2011, 211)². V tem obdobju so se pojavile tudi »dikle«, to so bile dekleta in ženske iz Goriške in na splošno Beneške Slovenije, ki so se zaposlovale v velikih italijanskih mestih pretežno kot služkinje. Zanimivo je, da je šlo v tem primeru v nasprotju z aleksandrinkami v glavnem za neporočene ženske, ki so od doma odšle za nekaj let in se nato vrnile, poročile v domačo vas in tam tudi ostale (Barbič in Miklavčič Brezigar 1999, 44).

Posebnost aleksandrink ni le to, da gre za delovno migracijo, ki je zahtevala ločeno življenje migrantov od svojih družin, njihovo delo ni bilo samo zaposlitev v klasičnem

²Skoraj sočasno, z začetkom leta 1882 in navalom leta 1905, se je v osrednji Sloveniji porajal izrazito ženski migrantski val, val slamnikaric, izdelovalk slamnatih klobukov, ki so se iz Domžal preselile v Ameriko (Drnovšek 2009, 33).

ekonomskem pogledu, ampak je začetek njihovega dela pomenil tudi drastično prekinitev z načinom življenja pred odhodom v Egipt in to za daljše časovno obdobje (Koprivec 2008, 169).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 RAZISKOVALNI PROBLEM

Raziskovanje fenomena aleksandrink je pomembno, saj aleksandrinke predstavljajo prve slovenske migrantke, ki so migrirale v prekomorsko državo. Večletno zdomstvo, njihov zaslužek, finančna neodvisnost in razgledanost so prinesle na območje emigracije velike spremembe, tako v ekonomskem pogledu kot tudi in predvsem glede družine in družinskih vlog. Pomembno je, da to migracijo dodobra raziščemo čim prej, dokler obstajajo ljudje, ki so to izkušnjo živeli in občutili na lastni koži, dokler so spomini še živi in nam omogočajo zbiranje informacij in občutkov iz prve roke. Na ta način bomo namreč lahko stvari, ki so pomembne in nas zanimajo, bolje raziskali in ovrednotili, več stvari, ki bi jih sicer domnevali, potrdili ali ovrgli.

Vsaka zgodba je posebna, drugačna. Prav tako zgodba gospe Danice Furlani. S pomočjo biografske metode želim predstaviti in raziskati njeno življenjsko zgodbo, jo umestiti v kontekst aleksandrink, primerjati z že raziskanim ter mogoče prispevati kakšno novo ugotovitev.

Moje nosilno raziskovalno vprašanje je, kako je aleksandrinstvo vplivalo na družinsko življenje aleksandrink, in obratno, kako je družina vplivala na življenje aleksandrink? Pri tem me bodo zanimale družinske situacije in dinamika družinskega življenja ob odhodu, med odhodom in po vrnitvi.

Domnevam, da sta bila temeljna problema v družinskem in družbenem življenju aleksandrink po prihodu iz emigracije odtujenost³ in stigmatizacija, zato se moja raziskovalna podvprašanja glasijo tako:

Raziskovalno vprašanje 2: Ali je aleksandrinstvo kot večletno zdomstvo in kot razširitev obzorja ob prihodu domov pomenilo veliko odtujitev? Ali je bilo težko ponovno vzpostaviti odnose, ki so veljali pred odhodom?

³ Odtujenost je »stanje v socialnem razmerju, ki se kaže v nizki stopnji integracije ali skupnih vrednot in v veliki stopnji razdalje ali izolacije med posamezniki ali med individuumom in skupino ljudi v skupnosti ali delovnem okolju« (Ankony 1997, 1).

Raziskovalno vprašanje 3: Ali so se povratnice v domačem okolju soočale s stigmatizacijo svoje migrantske izkušnje?

Raziskovalno vprašanje 4: Kakšno vlogo sta imeli pri stigmatizaciji aleksandrijskih cerkev in cerkveni tisk?

Kot rečeno, si bom v empiričnem delu pomagala z biografsko metodo zbiranja in interpretacije podatkov.

3.1.1 Biografska metoda

Biografska metoda je »pogosto definirana kot zapis ali snemanje življenja in življenjskih izkušenj posameznika, skupin, tudi organizacij« (Nanut Planinšek 2011, 2).

Vsaka življenjska zgodba je posebna, unikatna in prispeva svoj del resnice pri obravnavi določenega fenomena. Biografski pristop je zelo uporaben v empiričnem raziskovanju migracijskih procesov, ker omogoča empirično obravnavo kompleksnosti, raznolikosti in spremenljivosti migracij tako, da poudari individualne izkušnje (Pajnik in Bajt 2009, 71). Čeprav se nam zdi, da je kolektivno podana resnica edina pravilna, temu ni vedno tako. Bajt in Pajnik pravita, da igra biografska metoda pomembno vlogo pri »prevpraševanju zgodovine«. S pomočjo novih zgodb nam namreč ponuja »nove interpretacije; tiste, ki so bile zastrte v prevladujočih razlagah dogodkov in družbenih procesov in tako prispeva k preprečevanju izključevanja« (Pajnik in Bajt 2009, 70).

Raziskovalci zgodovin življenja imajo različne pristope za raziskovanje le teh, vsi pa se vrtijo okrog dveh glavnih komponent, življenjske izkušnje in družbenega konteksta (Cole in Gary 2001, 9). Življenjske izkušnje namreč ne moremo obravnavati ločeno, ne da bi upoštevali kontekst, v katerem je nastajala.

V samem postopku raziskovanja s pomočjo biografske metode se srečujemo z dilemami na treh ravneh raziskovalnega postopka (Rener 1996, 760):

- definiranje ciljev raziskovanja (spoznavni interesi raziskovalca/-ke, obsežnost raziskave),

- izbor tehnike raziskovanja (do katere mere in ali sploh strukturirati intervju in posledično upoštevanje pasti naivne ideologije⁴),
- interpretacija biografskega gradiva (problem transferja).

V svoji raziskavi sem se odločila, da se bom osredotočila na raziskovanje družinskega življenja aleksandrinke, posledično sem se odločila za uporabo polstrukturiranega intervjuja. Sogovornico bom usmerjala z okvirnimi vprašanji, drugače pa ji bom pustila prosto govoriti.

Intervju, ki sem ga opravila v dneh 22. 2. 2013 in 13. 4. 2013, je prepisan v pogovornem jeziku, vanj sem posegala le toliko, kolikor je najnujnejše: izrazito narečnim besedam sem v oklepaju oziroma v opombah, če je šlo za daljše besedilo, pripisala knjižni izraz.

3.2 »ALEKSANDRINSKA PRIPOVED«

3.2.1 Aleksandrinke in aleksandrinke

Predstavitev Danice Furlani, kratka biografija.

Danica Furlani se je rodila dne 3. 7. 1916 v Prvačini. Odraščala je v devetčlanski družini, živeli so skromno, kmečko življenje. V času odraščanja je njeno vas, zato da bi družino rešile pred revščino in lakoto, zapustilo veliko deklet in žen, ki so za več let odšle na delo v Egipt, najpogosteje v Aleksandrijo. Odšle so za dovilje, varuške, guvernante, spremljevalke, sobarice, šivilje. V Egipt, natančneje v Kairo, so odšle tudi Daničine sestre Pepca, Marija in Nada Furlani (glej Sliko 3.1). Minimalna doba, za katero se je splačalo oditi, je bila 3 leta, vendar so ženske in dekleta v Egiptu pogosto ostajala za 5 ali 9 let, lahko pa se je raztegnilo tudi na 15 let in več (Koprivec 2008, 169). Odhod ni bil lahko dejanje, kajti nekatere so morale doma poleg moža pustiti tudi zelo majhne otroke. Sprva, nekje do leta 1925, so aleksandrinke najpogosteje odhajale za dovilje, po tem letu pa so se zaposlovale bolj kot varuške, saj so večinoma odhajale šele, ko so njihovi otroci dopolnili dve ali tri leta (Koprivec 2008, 169–170).

⁴ Naivna ideologija, na katero lahko naletimo pri zelo odprtem in nedirektivnem intervjuju »predpostavlja, da se tisti, ki govori/piše, tako ali drugače »odkriva« oziroma pozablja, da spomin ni reprodukcija življenjske izkušnje, ampak vselej že njena interpretacija« (Rener 1996, 761).

Slika 3.1: Sestre Furlani v Kairu leta 1938. Od leve: Marija, Nada, Pepca in Danica

Vir: Furlani (2013b).

Tako je bilo tudi v Daničinem primeru. Pri rosnih devetnajstih letih se je poročila, kmalu zatem je povila deklico, Marijo Gregorič, Marico. Ko je bila deklica stara približno eno leto in pol, je morala Danica v Egipt, misleč, da gre tja le za nekaj let. A usoda je hotela drugače. Po treh letih, ko se je pripravljalo na drugo svetovno vojno, se je želela vrniti, a ji mož tega ni dovolil. Kmalu zatem je dobila ločitvene papirje. In tako je Danica v »daljni deželi« preživela dvajset let svojega življenja, svoje mladosti. Tam je opravljala različna dela, sprva je bila varuška, nato služkinja, bila je šivilja, nekaj časa je bila tudi »dama di compagnia«, tj. spremljevalka Faridi, ženi egiptovskega kralja Faruka (glej sliko 3.3).

Slika 3.3: Danica Furlani na lovu s kraljico Farido, februar 1946

Vir: Furlani (2013b).

Po vrnitvi domov je kmalu spet odšla, tokrat v Italijo, natančneje v Rim, kjer je živela polnih 18 let. Od tam se je preselila bliže domu, v Gorico, kjer še vedno živi. Stara je 97 let.

3.2.2 Čemu odhod?

3.2.2.1 Razmere

Med konkretnimi razlogi odločitve za pot v Egipt se največkrat navajajo, poleg pomanjkanja življenjskih virov, potreba po premoščanju raznih težav in družinskih gmotnih težav, odplačevanju dolgov, reševanju imetij pred propadom, a tudi manj »usodne« in bolj pozitivne motivacije, zazrte v perspektivo bodočnosti, kot so zagotovitev gmotnih podlag za poroko in družinske reprodukcije, pridobitev sredstev za posodabljanje kmečkega gospodarstva, izboljševanje življenjskih razmer, omogočanje družbenega napredovanja mlajšim generacijam (na primer šolanja) in druge oblike vlaganja v bodočnost (Kalc 2012, 212).

Stric Miljo, ki je bil brat od moje mame, on je bil v Ljubljani, capo stazione (vodja železniške postaje) v Ljubljani, in teta so živeli tam. Ko je zvedel, da me Lojsk hoče poslat če dol, je pršu v Prvačno. In jaz lih tisti mument sm bla gor /.../ zad za skednem, zad za zidom. Ben in ko govorijo, pridejo proti gor, od hiše proti gor, Lojsk in stric Miljo. In stric Miljo je govoril: »Ma ne Lojsk, ma ne poslat taku ženu mladu, lepu, ne po sveti. Ti predej en kos zemlje. Ne stoj poslat taku ženu, taku mladu puncu jt po sveti, sej ti ne manjka neč. Imaš tolko zemlje, predej en kos zemlje anu plačej, plačej davk anu kar je, tisto...«. Anu neč, ni blo pomoč.« /.../ An pole ni bilo pomoči, da ga premenje. Je reku: »Jast zemlji ne bom prodajal, sej grejo druge ženske za pomgat.« In tako ... (Furlani 2013).

Izmed naštetih razlogov, ki jih navaja Kalc, bi v Daničinem primeru lahko veljal »izboljševanje življenjskih razmer«, kajti kot lahko razberemo iz njene pripovedi, niso bili tako revni, da bi bilo delo v Egiptu edini izhod v sili. Pravzaprav je videti, da je bilo možu več do denarja in premoženja kot pa do žene. Gledano primerjalno z večino aleksandrinskih zgodb, ki sem jih prebrala (Makuc 2006; Koprivec 2006 in 2009; Škrlj 2009; Zorn 2012, Koprivec 2013), mislim, da je tam bolj prevladala materialna stiska in brezizhodnost, Egipt kot edina možna pot za izhod iz krize, ne pa kot najbolj priročna. A mogoče se motim, saj Koprivec v svoji knjigi (2013, 89) povzema Alenko Puhar, ki ugotavlja na primeru aleksandrinskih dojlj, »da so možje po vsej verjetnosti od žena

kratko malo pričakovali to začasno zaposlitev v tujini in prispevek k družinskemu proračunu.«

3.2.2.2 Družinsko življenje pred odhodom

Po tradiciji zahodne kulture naj bi mož skrbel za denar in preživetje družine, žena pa za gospodinjstvo in vzgojo otrok (Barbič in Miklavčič Brezigar 1999, 39). O razmerah doma sem veliko povedala že v teoretičnem delu, kjer sem se podrobneje posvetila družbenim in družinskim razmeram. Videli smo, da življenje v kmečkem okolju ni bilo lahko, še posebej ne za žensko. Čeprav se je od ženske pričakovala skrb za dom in otroke, se Danica spominja tudi dela na polju, spravljanja sena, najbolj pa ji je ostalo živo v spominu, kako je morala »kidat gnoj«:

»...in veš, da en bot, v štali je blo, k je jemeu enga junca, an krava in trkaj gnoja ... »Jutre moreš kidat gnoj, k jst grem.« Ne vem kaj je jemu it, za h komu, al pomagat al ne vem kaj. Ne pozabim, enajst karjol sem speljala vn, to moreš slišat« (Furlani, 2013).

Večkrat je morala poprijeti za moška dela, njeno vlogo pa je prevzemala moževa mačeha.

Moj mož je imel enu mačehu. Jst ne vem še zdej, od kje je pršla, kdo je bila tista mačeha. Je bla gvišnor (najbrž) prva žena od tatu, prva, ma buhvej s kje je pršlo. Tako ob 10. uri je bila že pijana. Si je cvrla kšnu reč, nu je tekala v skedenj vsaki mument. An jst, jst, če buh me ... kukr, da sem zdej bla tam ... wn: »Posti otroka, anu bejži to gor, k smo imeli an kos za grozdje nu ... an bejži pekljet po sredi, nu stavit gnuj, nuu sadit fžu po sredi.« Anu ... tisto je blo delo njegovo, ne mene, an una baba doma pej z otrokom ... (Furlani 2013).

Iz Daničinih besed lahko razberemo, da so bila vsa ta kmečka dela bolj prisila kot izbira. Čeprav odločna po naravi, se je Danica čutila dolžna ubogati moža, to se je od nje v tistem času tudi pričakovalo: »Ma mi smo bli, mi smo mogli nardit to, kar so teli moški ...« (Furlani 2013). Življenje v patriarhalnem okolju, kjer je vladala stereotipna vloga podložne žene in superiornega moža, ki je veljal za glavo družine, je nekatere ženske pripeljalo do tega, da so migracijo razumele kot sredstvo za pobeg v »ženskam prijaznejše« okolje (Lukšič-Hacin 2009, 77). S tem se strinja tudi Zorn (2012, 69), ki na podlagi zbranih zgodb ugotavlja, da je bilo nemalo razlogov za odhod, ki so v obljubljeni deželo pognali

tudi tiste, katerih materialni položaj ni bil tako zelo slab. Mednje bi lahko šteli: zakoni brez ljubezni, moževa naklonjenost alkoholu, vpliv tašče, težke kmečke in higienske razmere. Vsi ti razlogi so lahko veljali za povod, ekonomska situacija pa dobrodošel vzrok za odhod (Škrlić 2009, 152). Danica je imela dve sestri, ki sta že delali v Egiptu, vedela je, kakšno je bilo življenje tam v primerjavi z njenim doma. Zato se ne gre čuditi, da si je skrivoma tudi predstavljala, kako lepo bi bilo oditi v Egipt: »Ma jst sem komej čakala, na en kraj ... en kraj sem čakala, da bom ušla proč, ker sem vedla, da bom ...« (Furlani 2013). Kot je dejala Daša Koprivec (2006, 101), »bi le malo žensk priznalo, da so ob odhodu čutile tudi olajšanje«. Gospa Danica je to priznala, sicer v zelo kratki povedi, ob kateri je bilo čutiti, da jo hitro zaključuje, ker se ji je morda zdela nesprejemljiva oziroma družbeno neželena.

3.2.2.3 Odhod

Čeprav je bila misel na odhod v Egipt po eni strani tudi prijetna, pa je bila misel na to, da bi zapustila svojo deklico, veliko neprijetnejša in stvarnejša, veliko bolj boleča, zato ni hotela od doma. Odhoda pa sta si želela njen mož in njegova mačeha:

»Kadar je pršlo zvrženo (zavrjneno) prvi bot (krat), niso dali dovoljenje. Ammmm ... in da bi vidla, kako je jokala tam v mezati, anu ona, sta jokala, so se bali, da na pejdem. Ona zato kr ... ojoj, ma kam sm jst pršla ...« (Furlani 2013).

Odhod od doma je bil za vse aleksandrinke, še posebno matere, najtežje dejanje. Tako se Danica spominja odhoda:

In pole kadar je blo za jt. Jast jokala, anu je blo v ziblki, anu je spalo in: »Ne, ma ne, anu je morem poljubit, ma no (ne), jast čem poljubit je«. In :»Ne, ne!« oba sta bla: »Ne, ne! Boš zbudila otroka in pole bo jokala!«....in tako, jst jokala in ubogala njih, ma da bi blo zdaj, zakaj?....Vidiš kako se razburem jast, zato k mislem tisto, zakaj sem tako nesrečna, da sem takhga človeka ... /.../ in nisem tela it pred hišo in jokala. Wn, on kje je bil on že on, tam dol pred hišo, je jemou že valižo (potovalko) na glavi. Anu on:» Pejdi, kaj boš, bomo zamudili.« ... Zamisli, krkaj veselja. K jst sem bla pred hišo in on je bil že pr Zinarjevih, kaj ti čem rečt, ena družina pr Zinavih, tudi tista nona, vsi so me imeli radi (Furlani 2013).

Vsaka aleksandrinka je ubrala drugačno pot za slovo od otroka. Veliko je bilo takih, ki niso imele dovolj moči, da bi otroku povedale, da odhajajo, bilo jim je prehudo. Tako so nekatere otroke poljubile v spanju, druge so jim dejale, da gredo v trgovino in da pridejo kmalu nazaj (Zorn 2012). Vsem materam je bilo hudo zapustiti svoje otroke, »transnacionalno materinstvo«⁵ je bilo večinoma bolj prisila kot svobodna izbira (Cukut Krilić 2009, 55). Danica je želela svoje dete v spanju poljubiti, pa ji tega niso dovolili. To nam še enkrat pokaže, kakšne so bile razmere v družini, ki jo je zapuščala.

3.2.3 Prilagajanje novemu življenju

3.3.3.1 Dogajanje v tujini ali kako se z odtujitvijo spopada aleksandrinka?

Začetek življenja v tuji državi, daleč stran od družine je bilo za večino žensk zelo hudo, še posebej za tiste, ki so doma pustile svoje otroke. Mnoge zgodbe, ki so zbrane v knjigi Aleksandrinke prišle domov, nam dajo vpogled na žalost, ki so jo občutile ob misli na otroka... »V mislih, ki so mi uhajale domov, sem se spraševala, kaj dela sinček, je jedel, je zdrav, ali joče za menoj?« /.../ »Večkrat sem odložila delo, ker so mi solze zalile oči. Želela bi biti ob svoji družini« (Zorn 2012, 136). Tudi Danici je bilo zelo hudo, misel na prvo leto po odhodu jo še vedno zelo žalosti:

»In pole, se spomnem tu, k je tako žalostno /.../ Jst, eno leto jokala zanjo, eno leto, eno leto ... To ne pozabim nikoli, k so mi hlapci nu kuharji, nu tudi gospodarji potolažli. »Voglio mia Marijaa, io voglio mia Marija⁶... Ona je bila rojena Marija« (Furlani 2013).

Danica si je zmeraj želela, da bi bila ob svoji hčerki, ko se je doma pripravljalo na drugo svetovno vojno, je želela k njej, da bi ji stala ob strani.

Na tri leta je blo, lih na tri leta, k ni blo dovolj soudov (denarja) za it domov. Je bilo lih na tri leta, kdr so imeli za it v vojsko, allora (in tako) Marija, boh ji daj počitek, duša zlata, inu Pepca, Marija nu Pepca so rekle, da mi dajo za pot, da nej grem domov, je bilo tri leta k sm bla. So rekle, da nej grem hitro, za bit z Marico, za bit z njo, za bit v hiši, da ne bojo družve.

⁵»Transnacionalno materinstvo je migriranje mater majhnih otrok, ki ostanejo v izvornih družbah v oskrbi starih mater, drugih sorodnic po ženski strani, očetov in celo plačanih varušek. Zaposlitve, ki jih te ženske opravljajo v zasebnih gospodinjstvih, še zlasti če v njih tudi živijo, so ponavadi nerazdružljive s skrbjo za lastno družino« (Cukut Krilić 2009, 55).

⁶*Hočem svojo Marjo, jaz hočem svojo Marijo.*

/.../ Alora (in tako). Je bilo tri leta sem pisala: »Te prosim, če ti odgovoriš, da ne, nikoli več me ne boš vidou«. In lih tako je blo. Wn ni tel in jst čuk, zato k smo poslušali, kar je reku moški, smo mogli nardit. Tako je blo življenje, ne. Vprašej mamu (nono) al koga, ki ima moje lete. Sm rekla: »Te prosim, k če ne, če mi odgovoriš, da mi ne odobriš, da prijem domov, me ne boš več vidou.« To je ... ku zdaj se mi zdi. Anu ni tel, nism šla. Ma da bi bla pametna, ku zdaj, ne pametna ... da bi bilo, da rečeš komandiram jst, imam jst u roki, k delam, bi bla mogla jt vselih ... Ma eko, sem tela poslušat in ubogat, da ne prijem več, invec (vendar), invec (vendar) je neumnost. An tako, tako je ratalo razdrtija (sta se ločila), k ni postu, da grem, da prijem. Ma pomisli in je bilo lih na tri leta, wn je vedou, da jst sem pošiljala, kar je blo, da nimam soudou (denarja), gotovo, tisto je blo, je vidou, da ne prnesem soudov, k sm poslala vsaki mesec sproti (Furlani 2013).

Čeprav stereotipno gledano velja, da so otroci aleksandrink ostali doma, oziroma da so jih aleksandrinke pustile doma, ni bilo v vseh primerih tako. Daša Koprivec je želela ta stereotip preseči in je temu posvetila prispevek, v katerem so opisani otroci aleksandrink, ki so živeli v Egiptu (2009, 99). Ti otroci so obiskovali in končali osnovne in poklicne šole, se izučili za različne poklice in se že v osnovnih šolah naučili vsaj po tri jezike (Koprivec 2013, 79). Imeli so lepo priložnost postati izobraženi. Ko je bila Daničina hči Marica stara približno sedem let, je Danica delala pri družini, kjer je skrbela za dve punčki v starosti približno 8 in 10 let. Nekega dne, ko so bili v parku pred hišo, se je Danici ponudila neponovljiva priložnost:

... In pole, kaj se je zgodilo? Me je vprašal, k sm rekla, je blo govor, da imam eno hčer, da je lih tako velika, kukr te punce, sej je blo res. In en dan je rekel: »Kje je ta punčka, kdo je z njo? Sem rekla »Svoj oče«, ne. Anu, »Kaj ima dadu (varušku)?« in tako, me je prašaval. »Ma ne, mi smo buzve, nismo kukr to, s tatm je.« Je reku: »lo voglio fare tutto quello, che c`è da fare e facciamo portarla qui. E viene⁷... se bo učila z mojimi puncami.« O Marija sem rekla, k bi bilo to res. Anu je prosu, da on bo nardu prošnju, da bo vali (hitro), da ju prpelje dol. Soldi (denar) ... Anu sem pisala Lojzku. Sem pisala Lojzku, tako nu tako in sem rekla »Te prosim, reči, da ja, tako da bo Marica z manu, anu se bo navadila, se bo učila to, anu bo z nami, o, te prosim, ne stoj mi rečt, da ne, buhvar nsreči, k je taka sreča, taka priložnost, ma taka sreča, da on naredi vse.« In tako, jst bi bla tako srečna, da bi bla imela Marico wndi, bi na blo končalo tako. In draga moja napiše »Ne ti ju ne dam jst Maricu,

⁷Jaz hočem napraviti vse, kar se napraviti da in jo pripeljemo sem. In pride ...

Marica bo to, Marica bo to živela. Nema, ne stoj nnkar si mislt, nu provirat (poskušat) kar češ. Je ne bom pustu it proč.« Zamisli, kašn človek, za nart, samo, si je mislu, če en bot vzame Marico ž njo, kdo jo bo več vidu, k on je mislu samo za soude (denar) ... (Furlani 2013).

Tako kot ostale aleksandrinke, ki so doma pustile otroke, je tudi Danica preživljala hude čase. Najhuje je bilo prvo leto, tudi kasneje, lahko razberemo, kako je hrepenela po hčerki. Na poti do sreče je bila največja ovira patriarhalnost, ženska pokorščina možu. Že od malega so bile ženske naučene, da morajo ubogati moške. »Najstarejši moški v družini je bil vodja, od ostalih članov se je pričakovalo pokorščino« (Zorn 2012, 64). Zato se je zdelo pravilno in sprejemljivo, da glavne odločitve sprejema moški.

3.2.3.2 Dogajanje doma ali kako se z odtujitvijo spopada družina?

Znotraj svojih družin so bile aleksandrinke večinoma spoštovane, v svoji skupnosti (vasi, domačem kraju) pa deležne mnogih obsojanj in zaničevanj (Škrl 2009, 149). To, da je v takratnem času, po pripovedovanju, v Prvačini obratovalo 11 gostiln (Škrlj 2009, 153), pove veliko o tem, zakaj so bile aleksandrinke na tako slabem glasu. V gostilno so nekateri moške z ženinim denarjem hodili popivat. Gospa Danica se takole spominja, kaj se je dogajalo z denarjem, ki ga je njena sestra Pepca pošiljala možu:

Ona je pršla pogledat domov, k je bil tisti, tisti prasc, pejen nu, kej je bogo provirala, če bi se pomirou. Ma je pršla enkrat, ne, je pršla v drugo ... Se spomnem jst sem bla še punčka, sem hodila v šolo, anu je prtekla jokat dol, k je začnu vrečat mobilju (pohišstvo) vn z okna, vn skoz okno, k je bil pejen, k je šou h tistim ženskam, je hodil on. Kdr mu je, zamisli, moja sestra mu je poslala vsako tolko soude, nu on dritto (naravnost), sej so vedli vsi, sz kolom, je bil ves vesel, »Pejmo, pejmo ...« ... se gre, kmr so tiste ženske, slabe ... zamisli. S soudami od nje ... (Furlani 2013).

Tri leta po Daničinem odhodu je njen mož že imel drugo žensko:

»On je že imel tisto amico (prijateljico), tisto žensko, nu še hčer je jemou. Wna, ma tista ženska so ble wnid (tam), je vzel za delat, nu pole je blo za vse ukop. Ma ni bla samo ona, je imela tudi punčko, punco, k zdej je ostala ona v hiši, ima hišo ona zdej. Zamisli, jst sem delala, ona ima hišo. In fine (Na koncu)« (Furlani 2013).

Nekateri moški so popivali, drugi so hodili v rdečo hišo, tretji so imeli ljubice, nekateri pa so bili pošteni in so skrbeli za otroke in komaj čakali, da se žene vrnejo. V članku, ki ga je napisala Katja Škrli, je prav ganjivo prebirati zgodbo o Felički, kjer se v pismih čuti ljubezen med ženo aleksandrinko in možem, ki jo doma čaka in pogreša. Poleg te je še zgodba, kjer se ga. Ivana Čebren spominja, kako je oče lepo skrbel za njih v času mamine odsotnosti: »Ubogi tata ni vedel, ali bi kuhal ali bi pekel kruh ali šel kaj ven delat« (Škrli 2009, 163-181).

3.2.4 Prilagajanje staremu življenju

3.2.4.1 Odtujenost

Raziskovalka Škrli zelo lepo pove, kako je Egipt zaznamoval naše delavke. Zaznamoval jih je tako intelektualno kot tudi duhovno (glej Sliko 3.3). Tam so se naučile več jezikov, pravila lepega obnašanja, meščanskih navad, postale so bolj neodvisne in emancipirane, dobile so svetovljansko mišljenje. Prav zato so ob prihodu domov v še vedno patriarhalno, kmečko in pretežno katoliško okolje zelo izstopale (Škrli 2011, 24).

Slika 3.3: Danica Furlani po nastopu na reviji pevskih zborov v Kairu leta 1943

Vir: Furlani (2013b).

Ob vrnitvi domov so se zaradi vseh teh vzrokov in daljšega obdobja zdomstva odtujile. Odtujile so se od vaškega, kmečkega okolja in od družine. Sklepamo lahko, da se je z dolžino zdomstva večala tudi odtujitev. Gospa Danica je stran od svoje družine preživela 20 let. Tako razlaga, kako je bilo videti, ko se je vrnila domov v svojo rojstno hišo:

»Sem pršla domov in smo bli v hiši in je pršou Lojsk in je pršou notr in me je tel poljubit in jst sem se odstranila, nisem tela, da me poljubi. In sem rekla: »Bejži od to in da te ne vidim nikoli več. Si me nrdu nesrečno, tako. Si mislu samo za soude, samo soude.« Ma on je bil, on je bil prej ku sem se poročila, je bil en prasc on, zato k je hodu z drugo, je hodu z drugo« (Furlani 2013).

Do svojega moža se je gospa Danica čutila popolnoma odtujena. Ta odtujenost ni bila toliko odraz dolgoletne odsotnosti, temveč bolj jeze do moža, do njegove pohlepnosti, ki je bila povod za odhod in je bila poglobitni razlog, da je bila tako dolgo ločena od hčere, ki svoje matere skoraj ni poznala.

Otroci, ki so v času materine odsotnosti čutili dovolj čustvene podpore s strani družine in okolice, se niso počutili zapuščene in so lažje prenašali materino odsotnost, tisti, ki pa te sreče niso imeli, pa so materino odsotnost doživljali zelo travmatično in so mater ob vrnitvi zavračali (Škrli 2009, 176).

Danica je povedala, da si z možem ni dopisovala skoraj nič in tudi s hčerko ni vzdrževala stikov v času svojega služenja v Egiptu.

Tudi o tem, kakšen odnos je imela Marica, Daničina hči, s svojim očetom, ne vem natančno. Po pričevanju babice je Marica veliko časa preživljala v družbi mojega starega očeta (nonota), katerega mama je prav tako služila v Aleksandriji, pri njuni babici (mami gospe Danice). Gospa Danica pove še to: »Je bila varjena, zato k je bila sama. Je bila z unimi punčkami od Karlina in so bile douje, ni imela ljubezni« (Furlani 2013).

Marici kot otroku zagotovo ni bilo lahko gledati, kako so druge mame po treh ali petih letih prihajale domov, ona pa je nanjo čakala skoraj 20 let.

Srečanja z Marico se gospa Danica spominja takole:

»Hčerko pole, sem poslala, ma koga? Eno sem poslala, da nej pride an sem imela eno valizo, taku težko, sej je bila ku ona. Je pršla, ma neč, da bi bila vesela ali kaj. Ma sem rekla: »Ma Marica čaki, bodi nrmalo časa to in pole zdej, pole jutre pridi anu da gremo, da bomo skupej.« In pole smo šle v Gorico, z vlakom, ji kupit šolne (čevlje), k je bila brez šolnov, se spomnem. In tako ...« (Furlani 2013).

Torra Borrás (v Koprivec 2013, 35) pravi, da čeprav gre za ekonomsko pomoč domačim, ženske migrantke hkrati upajo, da bodo otroci to pomoč razumeli kot izraz ljubezni in skrbi. Tako si je mislila in upala tudi Danica: »Anu Marica, k je bla tako, k ni ... jst sm mislna, da bo pole razumla, da me bo imela rada« (Furlani 2013). A hčerka ni nikoli sprejela in pozabila dolge materine odsotnosti.

3.2.4.2 Stigmatizacija

Aleksandrinke so bile zelo zaznamovane ali stigmatizirane. Držale so se jih raznorazne žaljive oznake in pripovedi. Zaslugo za to gre deloma pripisati tudi cerkvi.

Prizadevanja cerkvenih in posvetnih oblasti, da bi ženske opustile pridobitne dejavnosti in se posvetile gospodinjenju ter vzgoji otrok, je opazen vsepovsod na slovenskem podeželju. Pisci krščanskih moralnih podukov so si v drugi polovici devetnajstega stoletja prizadevali za strogo delitev dela med spoloma in priklenitev žensk na dom. Prestop hišnega praga so razlagali kot veliko grožnjo moralni integriteti družine, žensko samostojnost pa kot uvod v žensko prevlado in v na glavo postavljen svet (Verginella 2006, 12).

O aleksandrinkah je poročal tudi takratni tisk, v delu Dorice Makuc tako izvemo, da so se članki o njih pojavljali v Mohorjevem koledarju: leta 1902 je o njih pisal Pečnik, leta 1906 pa p. Snój, nobeden od njiju pa ni bil kaj preveč navdušen nad slovenskim ženskim izseljenstvom v Egipt (2006, 30–39). P. Benigen Snój je v mesečniku Cvetje z vertov svetega Frančiška leta 1910 objavil navodila Slovenki v Egiptu (Makuc 2006, 63). Poleg tega je v Goriškem listu Soča izhajala serija člankov o aleksandrinkah z naslovom Rak na telesu primorskega ljudstva (Škrlič 2009, 146). Že sam naslov namiguje na to, kako so gledali na migracijo: kot na neozdravljivo bolezen, nepopravljivo škodo, kot nekaj z negativno konotacijo.

Širjenje javnega mnenja ni potekalo le v klerikalnem tisku, temveč tudi v nagovorih, ki so jih imeli župniki v cerkvi, kjer so svarili pred nevarnostjo, ki jo ima lahko odhod v neznani Egipt na aleksandrinko in njeno družino. To nam potrjuje tudi dokument knježješkofijskega ordinata, ki je v odgovor »zaskrbljenemu« duhovniku zapisal: »Gospodu svetuje pot poučevanja in nujnega odsvetovanja« (Makuc 2006, 21).

O cerkvenih nagovorih se je najverjetneje razpravljalo tudi v vaških gostilnah, kjer so se rodile zbadljivke in neresnične oznake na račun aleksandrink. Postopoma so iz teh zbadljivk nastali stereotipi, ki so prerasli v stigmatizacijo. »Odnos države in Cerkve do migracij nista le del zgodovine, ampak so imele odločilen vpliv pri oblikovanju javnega mnenja« (Drnovšek 2007, 14) in ne le to, z različnimi ustanovami kot npr. Marijinim domom v Trstu je hotela vzpostaviti tudi nadzor nad delom ženskega prebivalstva (Verginella 2006, 145).

Povratnice so se morale soočiti z nerazumevanjem, nesporazumi, obtoževanji in zaničevanji (Škrlič 2009, 160). Poleg negativnih pa so se jih držale tudi bolj pozitivne stigmatizacije, življenje v Egiptu jih je namreč zaznamovalo tudi drugače: osvojile so osnove lepega vedenja, skrb za nego telesa, kulturo lepega oblačenja, ponotranjile so nove navade, nove okuse. Vendar pa tudi te stvari, ki so jih pozitivno zaznamovale, niso bile razumljene in so zato veljale prej za oviro kot prednost, bile so nepoznane, zasmehovane in čudne za kmečko prebivalstvo tedanjega časa.

O tem, ali se je gospa Danica počutila stigmatizirano s strani okolice, iz intervjuja ni razvidno, nekega dne, ko sem jo povprašala o tem, pa mi je dejala, da se ni počutila zaznamovano in da se je ob obiskovanju svoje vasi vedno lepo počutila. Upoštevati pa je potrebno tudi to, tam ni več nikoli živela. Iz meni znanih informacij doslej nobenemu raziskovalcu ni povedala svoje zgodbe. Mogoče ravno zato, ker so bile aleksandrinke nasploh predmet obsojanja in nerazumevanja.

Iz intervjuja je razvidno, da je ta izkušnja močno zaznamovala njeno življenje. Še sedaj čuti žalost in obžalovanje, da stvari niso potekale drugače, da ni bila hrabrejša, da bi ji uspelo pripeljati hčerko k sebi. Zaznamovale pa so jo tudi navade novega okolja. V Egiptu so morale biti aleksandrinke čiste in urejene. Od nekdanj se pratete spomnim kot

lepo urejene gospe, prijetno odišavljene, s šminko na ustnicah, rožnato pobarvanimi nohti, urejeno pričesko, začrtanimi obrvmi in modnimi sončnimi očali. Kljub 97 letom se še vedno lepo uredi, ko gre po opravkih.

3.3 UGOTOVITVE, INTERPRETACIJA IN SKLEPNO RAZMIŠLJANJE

Moje glavno raziskovalno vprašanje se je glasilo »Kako je aleksandrinstvo vplivalo na družinsko življenje aleksandrink in obratno, kako je družina vplivala na življenje aleksandrink?« Menim, da je imel odhod v Egipt velik vpliv na družinsko življenje aleksandrink, saj jih je zelo zaznamovalo, čeprav je bil po mojem mnenju to bolj posreden kot pa neposreden vpliv. Tiste družine, ki so bile trdne in v katerih sta vladala spoštovanje in ljubezen, so uspešno prestale to preizkušnjo, tiste pa, v katerih so bili odnosi šibki, brez ljubezni in spoštovanja, so večkrat propadle. V času odsotnosti so družine s pomočjo denarja, ki so ga migrantke prislužile, razdirali alkohol, obrekovanje in nezvestoba. Zgodba gospe Danice spada v drugo skupino. Propad zakona je posledično privedel do odtujenosti s hčerko. Zato bi na svoje drugo raziskovalno podvprašanje o tem, kako je bilo ponovno vzpostaviti odnose, ki so veljali pred odhodom, na primeru pripovedovanja gospe Danice odgovorila, da težko, pravzaprav nemogoče. Kako bi lahko zaživela z možem, ki je že imel drugo družino in kako bi lahko nadoknadila 20 let hčerinega odraščanja? Težko, nemogoče. Na tretje raziskovalno podvprašanje o stigmatizaciji migrantk je na podlagi pričevanjskih virov mogoče pritrditi, v Daničinem primeru pa sem neodločena. Sama pravi, da se ni počutila stigmatizirana, dve dejstvi pa govorita drugače. Prvo je to, da se po vrnitvi iz Egipta ni ustalila doma, temveč je odšla v Italijo. Drugo pa je to, da do sedaj, torej skoraj celih 60 let po vrnitvi iz Egipta, o svoji izkušnji ni spregovorila z nobenim raziskovalcem. Mogoče, da se je teta branila raziskovalcev prav zaradi strahu pred neprijetnimi vprašanji, pred stigmatizacijo.

Na vprašanje o vlogi cerkve pri stigmatizaciji migrantk je prav tako mogoče odgovoriti pritrdilno, vendar v povezavi z drugimi dejavniki. Videti je, da so bile poleg cerkve prav gostilne kot središča ruralne socialnosti, producentke javnega mnenja o aleksandrinkah. Tu so se ustvarjale domišljajske zgodbe in zbadljivke na račun aleksandrink. Ta stereotipna predstava je dajala moškim priložnost in legitimnost, pravzaprav opravičilo za

to, da so si v odsotnosti soproj priskrbeli ljubice in ustvarjali nove družine. Menim, da se je veliko več družin razgradilo zaradi moževega popivanja in nezvestobe kot pa domnevne nemoralnosti njihovih migrantskih žena. Večkrat se mi je že zgodilo, da sem ob pogovoru s starejšimi sovaščani naletela na izjavo, ki je branila može in grajala aleksandrino, češ da: »Ja, kaj si je pa mislila, če je ni bilo toliko let, da jo bo čakal? Je mogla biti doma, ne hodit okoli. Ne moreš pričakovat od moškega, da bo toliko časa brez ženske ...« Tipična dvojna seksualna morala, ki se v zavesti vaščanov ohranja do danes.

Ugotovim lahko, da domneva, da sta bila temeljna problema v družinskem in družbenem življenju aleksandrin odtujenost in stigmatizacija, drži, vendar je pomanjkljiva. Menim, da sta zelo velik problem predstavljala tudi revno kmečko okolje in vzgoja. Okolje, ki jim je narekovalo odhod v Egipt kot edini izhod iz krize, in vzgoja, ki jih je učila molčečnosti, ubogljivosti in potrpežljivosti. Gospe Danici je bila največja skala na poti do sreče patriarhalnost oziroma ženska pokorščina možu. Danica se danes zaveda, da bi bila takrat lahko hrabrejša, takrat pa se ji je zdelo, da je poslušnost edino možna in socialno sprejemljiva izbira.

Preden sem pričela z intervjujem, sem ji tako jasno povedala, da vem, da so bile v preteklosti zaznamovane, ter da se je v zadnjih letih precej spremenilo in da so sedaj v zgodovini Slovencev znane kot herojke. Želela sem ji sporočiti, da njenih odločitev ne bom obsojala. Mogoče sem si s tem pridobila to čast, da mi je povedala to nepozabno izkušnjo. Povedala mi je, da je hotela zapisati svojo zgodbo, svojo avtobiografijo, vendar so jo, kot je dejala, spomini na pretekle dogodke in obžalovanje, ki ga je čutila, preveč žalostili, zato zapisa ni nikoli končala.

Poudariti gre tudi to, da bi bila mogoče zgodba v primeru anonimnosti še bogatejša, upoštevati je namreč treba, da gre v njenem primeru, tako kot v mnogih drugih biografijah, najverjetneje za »profesionalizirano reprezentacijo same sebe, torej takšno, ki jo posameznica gradi skozi čas in ponuja navzven kot želeno, malone literarizirano podobo o sebi« (Rener 1996, 761). Če sem prej poudarila prednost domačnosti, torej da me gospa Danica pozna, se v tem kaže tudi slabost oziroma pomanjkljivost situacije, v kateri je treba upoštevati »učinek transferja«. Kljub temu sem zadovoljna, da sem lahko

poblíže spoznala, predstavila in reflektirala specifično migrantsko izkušnjo ene zadnjih živečih aleksandrink.

4 ZAKLJUČEK

Življenje aleksandrinke Danice Furlani je bilo zelo bogato za tisti čas, dolgo je živela v Kairu, enemu najbolj svetovljanskih mest tistega časa, kjer je med drugim služila egiptovski kraljici Faridi, videla je Avstralijo, živela je v Rimu. Vendar čeprav bogato, ni bilo vedno lahko, ravno nasprotno, bilo je tudi zelo težko in žalostno. Imela je nesrečen zakon, zapustiti je morala svojo hčerko. Daleč od nje je ostala veliko dlje, kot je pričakovala, in zato sta se odtujili. To še vedno obžaluje. Odhod v Egipt je zelo zaznamoval njeno življenje, pravzaprav ga je popolnoma spremenil.

Ugotovila sem, da je bil poleg odtujitve in stigmatizacije v Daničinem primeru eden večjih problemov vzgoja v duhu patriarhalnosti. Najverjetneje ne le v njenem. Če ne bi bilo tako, ženske mogoče ne bi tako ponižno sprejele odhoda, mogoče sploh ne bi odšle. A bile so vzgojene za pokorne in ubogljive žene. Z vstopom in prilagoditvijo v premožen svetovljanski meščanski milje, so se te iste ženske vsaj delno emancipirale, postale so ekonomsko manj odvisne in bolj razgledane, zaradi česar so nemara tudi lažje preživele sicer trd in trpek pristanek ob vrnitvi v domače okolje. Tako so postale tudi drobne, a pomembne spreminjevalke tradicionalnih družinskih vlog v svojem okolju. Prav ta migranški val, ki je ženske bolj prisilno kot ne postavil v vlogo prehranjevalk družine, jih naredil bolj izobražene in samozavestnejše, je namreč v naše kraje prinesel ženskam več moči in besede.

Z raziskovanjem aleksandrinstva in aleksandrinskih zgodb je postala prej stereotipna in popačena slika o njih pravičnejša in lepša. Zaključila bi z besedami aleksandrinke Ivane Silič, ki je dejala: »Nekaj je zagotovo. Aleksandrink se ni treba nikomur sramovati /.../ So ble ženske šaldu, ku gre za bet. Poštene, dobre. Če ne, zakaj ta velike družine bi jeh iskale njih?« (v Humar 2009).

5 LITERATURA

1. Ankony, C. Robert. 1997. *The Impact of Alienation on Police Officer's Sense of Mastery and Their Subsequent Willingness to Participate in Proactive Enforcement*. Doktorska disertacija. Detroit, Michigan: Graduate School of Wayne State University. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/102576967/THE-IMPACT-OF-ALIENATION-ON-POLICE-OFFICERS> (25. april 2014).
2. Barbič, Ana in Inga Miklavčič Brezigar. 1999. Občasne migracije podeželskih žena na goriškem: Gospodinjsko delo v tujini-nuja in priložnost nekoč in danes. *Glasnik S.E.D.* 39 (3,4): 39–48.
3. Cole, Ardra L. in J. Gary Knowles. 2001. *Lives in context: The art of life history research*. Oxford: AltaMira Press.
4. Cukut-Krilič, Sanja. 2009. *Spol in Migracija: Izkušnje žensk kot akterk migracije*. Ljubljana: Založba ZRC.
5. Drnovšek, Marjan. 2007. *Historical and Cultural Perspectives on Slovenian Migration*. Ljubljana: Založba ZRC.
6. --- 2010. History and concealment. Slovenian girls stay at home! V *Go girls!: When Slovenian Women Left Home*, ur. Marina Lukšič-Hacin in Jernej Mlekuž, 17–62, Ljubljana: Založba ZRC.
7. Furlani, Danica. 2013. Intervju z avtorico. Gorica, 13. April.
8. --- 2013b. Lasten arhiv fotografij. Gorica.
9. Humar, Vesna in Ivo Saksida. 2009. *Aleksandrija, ki odhaja*. Dokumentarni film, Dornberk: VI-TEL.
10. Kalc, Aleksej. 2002. *Poti in usode, Selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje*. Koper – Trst: Knjižnica Annales Majora.
11. --- 2012. *Aleksandrinke: izstopajoči pojav na kompleksnem migracijskem prizorišču*. V *Po aleksandriljskih poteh*, ur. Franco Però in Patrizia Vascotto, 199–221, Trieste: Edizioni Università di Trieste.
12. Koprivec, Daša. 2006. Aleksandrinke - Življenje v Egiptu in doma. *Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana)* (67): 97–115.

- 13.--- 2008. Egiptovski otroci in njihove varuške aleksandrinke. *Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana)* (69): 167–186.
- 14.--- 2009. Pričevanja otrok Aleksandrink o življenju v Egiptu v prvi polovici 20. stoletja. *Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana)* (70): 99–116.
- 15.--- 2013. *Dediščina Aleksandrink in spomini njihovih potomcev*. Ljubljana: Založba ZRC.
16. Lukšič-Hacin, Marina. 2009. *Concealment and patriarchy. Man is an idea, woman is a matter; man is a head, woman is a heart*. V *Go girls!: When Slovenian Women Left Home*, ur. Marina Lukšič-Hacin in Jernej Mlekuž, 63-87, Ljubljana: Založba ZRC.
17. Makuc, Dorica. 2006. *Aleksandrinke*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
18. Merljak, Sonja. 2002. Vez z domovino so bili zavitki in potice. *Delo*, 8 (21. avgust)
19. Nanut Planinšek, Zdenka. 2011. *Pripomoček za samoevalvacijo kompetenc: biografska metoda*. Andragoški center Slovenije. Dostopno prek: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Pripomocek_za_samoevalvacijo_kompetenc.pdf (9. april 2014).
20. Pajnik, Mojca in Veronika Bajt. 2009. Biografski narativni intervju: Aplikacija na študije migracij. *Dve domovini* (30): 69–89.
21. Škrlj, Katja. 2011. *Zgodbe aleksandrink med spominom in pozabo*. V *Po Aleksandriljskih poteh*, ur. Franco Però in Patrizia Vascotto, 223–235, Trieste: Edizioni Università di Trieste.
- 22.--- 2010. »*Les Goriciennes, les Slaves, les Slovenes*«. V *Blišč in beda aleksandrink*, ur. Vili Prinčič in Nadia Boz, 23–25, Gorica: Zveza slovenskih kulturnih društev.
- 23.--- 2009. *Komaj sem čakala, da zrastem in postanem aleksandrinke: Demitizacija aleksandrink*. V *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb*, ur. Mirjam Milharčič Hladnik in Jernej Mlekuž, 143–189, Ljubljana: Založba ZRC.
24. Zorn, Peter. 2012. *Aleksandrinke so prišle domov*. Nova Gorica: Educa, Melior.
25. Verginella, Marta. 2011. *Aleksandrinke med mitom in resničnostjo*. V *Po aleksandriljskih poteh*, ur. Franco Però in Patrizia Vascotto, 153–161, Trieste: Edizioni Università di Trieste.

26. --- 2006. *Ženska obrobja. Vpis žensk v zgodovino Slovencev.* Ljubljana: Delta.

PRILOGA A: Intervju z gospo Danico Furlani.

PRILOGA A: Intervju z gospo Danico Furlani.

Intervju z gospo Danico Furlani, opravljen 22.02.2013 in 13. 04. 2013.

Koliko ste bila stara, ko ste se poročila?

19. Ojoj, me spomneš. Kr sem se poročila, kašna žalost. Marija, moja sestra, je poslala soude (denar), za vse. Baul za moju balu je pršu vl na borječ iz Egipta.

Ona je bila že v Egiptu?

Ja, kje ... Anu pule tudi je poslala za nardit večerjo, eno večerjo v mezatu. Moj mož je imel enu mačehu. Jst ne vem še zdej, od kje je pršla, kdo je bila tista mačeha. Je bla gvišnor (najbrž) prva žena od tatu, prva, ma buhvej s kje je pršlo. Tako ob 10. uri je bila že pijana. Si je cvrla kšnu reč, nu je tekala v skedenj vsaki mument. An jst, jst, če buh me ... kukr, da sem zdej bla tam ... wn: »Posti otroka, anu bejži to gor, k smo imeli an kos za grozdje nu ... an bejži pekljet po sredi, nu stavit gnuj, nuu sadit fžu po sredi.« Anu ... tisto je blo delo njegovo, ne mene, an una baba doma pej z otrokom ...

Kdaj ste imela otroka, kolko ste bila stara?

A, sem bla že v drugem stanju, kr sm se poročila.

Kolko je bila stara Marica (hči), ko ste mogla iti?

O, bogo, saj je imela ano leto, leto in pol, se mi zdi.

Torej niste šla v Egipt prav za dojljo vi? Vi ste šla za »damo di compania«?

No (ne) ... jst sm šla za delat, za služit, ku so šli družve (drugi). Ku so šle Pepca nu Marija (sestre). Jskat ... Je najdla ene gospodarje in tisti gospod je nrdu permesso (dovoljenje) za pret če dol.

Ma to vam je uredila sestra Marija?

Ja.

In za kaj ste se zmenli, da prijeste dol delat?

Ma ni bilo zmenjeno. Samo, da prijem če. Potem je bilo ... Jst sem prvo službo imela enu punčko, je imela enih 10 let. Sem jo mogla sprejmit na ginnastico, na to, na uno ... an pole drugo ... Nu pole nrdit posteljo, eno posteljo, potem za oprat reči od gospe, tiste reči židane, fine. Pole vsako tolko je pršla h nje na kašču, rečemo mi, ena ženska. Kr jst napravim zvečer robo za prat in ona pride pr cajti tam v hiši, vzame in suši gor in pole prnese suho čez en mesec. In pole morem jst spraviti, so ženske od tam dol Arabkinje, k perejo.

Vi ste imela bolj ta lepo delo torej?

A nism jast ... je bu hlapc, k je čistu ... take reči se dela. Marija je imela še boljše.

Spomnim se, da ste mi govorila, da vas je mož prisilil it delati v Egipt. Da je on hotel imet še več denarja?

Stric Miljo, ki je bil brat od moje mame, on je bil v Ljubljani, capo stazione (vodja železniške postaje) v Ljubljani in teta so živeli tam. Ko je zvedel, da me Lojsk hoče poslat če dol, je pršu v Prvačno. In jaz lih tisti mument sm bla gor, k smo imeli za it en kos blizu hiš, uh je bilo velikoo, za orat, za vsadit krompir ... prav pr hiši ne, wndr (tam) bolj gor in pole je, s je klicalo, k so jmeli enu veliko zgradbo, kamr smo spravli seno (skedenj). Jaz glih, nisem vedla da pride stric, sem šla kaj iskat, kaj delat, kaj brat ... je blo vse sorte ... tam so ble drevi od japke, so padale potleh japke ... ojejej, ben an ti čem rečt, lih tisti moment jast sem bila zad za skednem, zad za zidom. Ben in ko govorijo, pridejo proti gor, od hiše proti gor, Lojsk in stric Miljo. In stric Miljo je govoril: »Ma ne Lojsk, ma ne poslat taku ženu, mladu, lepu, ne po sveti. Ti predej en kos zemlje. Ne stoj poslat taku ženu, taku mladu puncu jt po sveti, sej ti ne manjka neč. Imaš tolko zemlje, predej en kos zemlje anu plačej, plačej davk anu kar je, tisto ... « Anu neč, ni blo pomoč.« In pole še to rečem. Kadar je pršlo zvrženo (zavrjneno) prvi bot, niso dali dovoljenje. Ammmm ... in da bi vidla kako je jokal tam v mezati, anu ona, sta jokala, so se bali, da na pejdem. Ona zato kr ... Ojoj, ma kam sm jst pršla ... kako je blo ... en šališ anu pole tam ena majhna kuhinjca za šparget, anu tam mezat, ana, ana ... nč ... infine (na koncu) ... (zavzdih)... An pole ni bilo pomoči, da ga premenje. Je reku: »Jast zemlji ne bom prodajal, sej grejo druge ženske za pomgat.« In tako ... In pole, se spomnem tu, k je tako žalostno. Anu

Marica, k je bla tako, k ni ... Jst sm mislna, da bo pole razumla, da me bo imela rada. Jst, eno leto jokala zanjo, eno leto, eno leto ... To ne pozabim nikoli, k so mi hlapci nu kuharji, nu tudi gospodarji potolažli. "Voglio mia Marijaa, io voglio mia Marija ...« Ona je bila rojena Marija.

Anu zamisli, kadar sem imela rodit, ta prasc hudičev, a ... Bog mu daj počitek, oprosti ... K je vseglah hodil godit, anu premoženje, kaj bi na si sposodu kaj, ne? Sem mogla it domov vprašat, da mi, za ukupit en etto (destet dekagramov) kafe, ko bom rodila, da bo en knc kafeta. In kdo mi je dal, bog mu daj počitek, moj brat France, mi je dal soude, da sem šla ukupit tisto nrmal kafe. Pole Marija, k nismo imeli krave, za mleko, mi je poslala soude, da sm kupla kravo anu vse wan je dal, predal in mi ni postu en koščk zemlje ali dat nrmal soudou, kadar je predal ...

Spomnim se, da ste mi govorili, ko ste morali oditi, da vam niso pustili pozdravit Marice, ne?

Ja, to sem tela pret. In potem stric je šel in niso odobrili. In pole kadar je blo za jt. Jast jokala, anu je blo v ziblki, anu je spalo in: »Ne, ma ne, anu je morem poljubit, ma no (ne), jast čem poljubit je«. In »Ne, ne!« oba sta bla »Ne, ne! Boš zbudila otroka in pole bo jokal!« ... In tako, jst jokala in ubogala njih, ma da bi blo zdaj, zakaj?... Vidiš kako se razburem jast, zato k mislem tisto, zakaj sem tako nesrečna, da sem takhga človeka ...

In veš, da en bot, v štali je blo, k je jemeu enga junca, an krava in trkaj gnoja ... »Jutre moreš kidat gnoj, k jst grem.« Ne vem kaj je jemu it, za h komu, al pomagat al ne vem kaj. Ne pozabim, enajst karjol sem speljala vn, to moreš slišat.«

In k sm kopala za fžu sadit me je primu dž, sem bla spotjena, in sm dobila ... Sem bla preveč delikat, ma nism tela poslušat. Je bla mama od ... hči je poročila brat ... Pepca je pravla ... ma kaj boš hodila če dol, naj te ložjo v vetrinu, da te gleda, ne za jet čedol, na kmetijo.

... in nisem tela it pred hišo in jokala. Wn, on kje je bil že on, tam dol pred hišo, je jemou že valižo (potovalko) na glavi. Anu on: »Pejdi, kaj boš, bomo zamudili.« ... Zamisli, krkaj

veselja. *K jst sem bla pred hišo in on je bil že pr Zinarjevih, kaj ti čem rečt, ena družina pr Zinavih, tudi tista nona, vsi so me imeli radi. In pole v Trsti ...*

Kako ste šli do Trsta? Ste šli s kakšno kočijo, z vlakom?

Z vlakom.

Je šla še kšna druga z vami? Ste koga poznala?

Polda naša, je šla. Žena od mojga brata, od Franceta. Smo ble. In Pepca, moja sestra. Ona je pršla po nas. Ona je pršla pogledat domov, k je bil tisti, tisti prasc, pejen nu, kej je bogo provirala, če bi se pomirou. Ma je pršla enkrat, ne, je pršla v drugo ... Se spomnem, jst sem bla še punčka, sem hodila v šolo, anu je prtekla jokat dol, k je začnu vrečat mobilju vn z okna, vn skoz okno, k je bil pejen, k je šou h tistim ženskam, je hodil on. Kdr mu je, zamisli, moja sestra mu je poslala vsako tolko soude, nu on dritto (naravnost), sej so vedli vsi, sz kolom, je bil ves vesel, »Pejmo, pejmo.« ... se gre, kmr so tiste ženske, slabe ... zamisli. S soudami od nje ...

In tako, da ... ojoj ... no (ne) ... se razburem veš, zato k jst zdej videm vse, wndr sem tm, v sobi k jočem, inu pred hišo, k nism tela it od wnder.

In videm valižo na glavi nu ka pravim ...

Vi ste mu poskusila kdaj reči: »Ma nočem!«, ste poskusila kdaj se pregovarjati? Kako vam je on odgovarjal na to?

Ma mi smo bli, mi smo mogli nardit to, kar so teli moški ...

Ma jst sem komej čakala, na en kraj ... en kraj sem čakala, da bom ušla proč, ker sem vedla, da bom ...

Veš, da sem padla s prvega pjana dol? Smo spravljali seno dol. Wn je vrečal dol in Franc Palirjev je pomagal. Jst nu on sva spravljala seno. In je bla luknja kmr se vreča seno za žval. In kaj je blo zdol je bla en čok, k urežejo od drevlja inu gor je bla ena žagnca. Ma ne vem zakaj je on denu tistu žagnco, zato k je bilo za rezat tisto za rezat od sirka, latico, siršče ... Jst se vse spomnem. Vse, vse, vse.

»France, Francile, pazi, k je luknje wndi (tam)«, k je velika luknja za vrečat dol ... »Ja, ja, bom že pazu, pazi tudi ti.« »Pazi!« Zdol en Mirko, k pole sm ga spoznala, k sm šla h Pepci dol. Sm rekla: »Ma kdo je tisti fajn človek?« ma je rekla: »Je Mirko s Plmde.« Jst imam spomin, Marica je šla h mene, anu je pala nu si je okrvela koleno an je jokala, an Mirko za rku ju je pelju proti mene, proti domov. In jst k sm vidla, da ima krvavo nogo, jst sem tela it dol. Anu me ni postu. »Še en par botov in bo konc. Nej pej joče nrmalo.« Ma jst, mi je blo težko, kr sem vidla krvavo koleno in da bi me on postu it, jst bi na bla pala. Tisti moment, k sm jst pravla to, bum sem šla v luknju. Zamisli, od žalosti, ne vem kako, sem se obrlna, al kaj je blo in zakaj, kako, zakaj sem jst šla notr. Jst sem trkaj pravla: »France, Francele, pazi, da ne greš v luknju.« In na koncu bumf, sem šla jst. In zdol, sem ti rekla, je bla žagnca, na tista žagnca, jst sem pala na en kraj žagnce in me je vrgla naglih v vrata in sm udarla to, v teme in sem bla dva dni v nezavesti, k nism vedla, sem krčala, od nezavesti, od trpljenja, ne. In pole France, moj brat, je prpeljal tistega zdravnika, ki je bil to v Gorici edini zdravnik, in je šou pon, nu ga je prpeljal, da me je vidou, že kaj mi je dal. //

Dejala ste, da ste ves zaslužek pošiljala domov.

Sproti. Neč si nisem postila, nnkar za tram, pravem, za it h maši vsako nedeljo in on je storu zapisat noter, da sem pošiljala, ja, ma da nisem pošiljala vse, kar sem zaslužila. Prekleti svet. Kukr da smo mi služli miljone, nu milijarde, disgraziati (nehvaležneži). Mi smo služli, take so ble cene, kukr zdaj naprimer, tiste, k služijo zdej.

Vi ste rekla, da ste varovala tisto punčko, in potem, po tisti punčki? Koliko časa ste bila v Egipti?

V Egipti sem bla 20. (let). Ma sem bila 6 mesecev pole na ... Jst sem soude, k sem si pršparala ... Anu en bot ... Moca, k so bli oficiri, so šli v eno stranko, k če si nesla soude z Egipta, v tistem kraji si imela doplih (dvojno).

Ste šle menjat?

Ma samo enkrat je Moca proval, zato, ker če bi ga ulovili, kr so šli na meji, bi jh ... Ma jih je blo, kašn, k je reskiral, ma naši niso teli reskirat. Samo enkrat je šou Moca, je mogu it lih v tisti kraj in sm mu dala jst nekaj, da mi zamenja, da bom imela kej več pr kraji.

Ma vi, kdaj ste se prvič vrnila domov? Po kolkem času?

Čaki. Da ti rečem še to. Kaj si rekla? Jst sem se obolela in sem šla v bolnico. V kosteh je bilo. In se spomnem, ku da je zdaj. Tam je postelja, lase zmerej mokre, pole so mi stavli košenele (vzglavnike), ma pole ni blo več mogoče konzumirat košenele, so mi zvezali, ku eno reč, da ne premenjajo zmerej košenel, k je bil zmerej moker. Sem zbolela ma skozi, skozi spotena. Nu sem ratala tako suha, zdej sem suha, ma da bi vidla, ku en skeletro (okostnjak) sem bila v noge. Ljudje, ki so hodili, prvi pjan, drugi pjan. Jst sem bila petnajst dni, kr sm šla notr, skozi krčala, brez vedet, bolečinu, ne krčala, ma nism vidla. Po petnajstih dneh sem genjala, anu pole so mi rekli, da sem trpela tolko časa. An ljudje, k so hodili h svojim ljudem, k so bli notr v bolnici, so vidli, so slišali. Anu ne veš, krkaj ljudi, tm pod košenelom, krkaj tistih imam (podobic) ... k so šli prosit sveto Terezo, k smo jo meli v Šubri, kmr je bla ena naša Slovenka, Marija s Kočušča, zadnja hiša, k je bla s Koča, k je bla še do zdaj, al je še zdaj.

Zadnjič smo se pogovarjale, ko ste bila že v Egiptu.

Ko sem pršla, ko sem jokala eno leto, se spomneš? Ko sem jokala eno leto za Marico. Wndi sem bila pri tisti družini, za eno punco, je bila ena punca, k sem mogla jo vozit za ginnastico (gimnastiko), za to, za uno. Pole za naredit posteljo. Pometal nu čisti on, hlapc, je delal.

So bili premožni tam?

Ja, bogati ljudje, ebreji, però (vendar) k rečejo čez ebreje, ma ni boljši ljudi kukr onve, ljudje, ni boljših ljudi, tako so dobri ljudje. An pole sem bila wndi en par let, se ne spomnem, kolko. In pole, k so onve, so, ni, da so ... so vsi prjatelji, družine. Ta držina je bila prjatelja, kmr sm delala, unve ... alora so zložli. Mož od tiste žene je bil zaljubljen v mene in je tel, da prijem delat h njem, ma bi ne jmou vselih neč. Ta prvi, o, ku je bil lep tisti človek, da bi zdej, da bi bla wndi, bi ga ne postila, da bi blo zdej, tako je bil lep, pr ta

prvi. In bogi, je delau nrmalo, bi me bu rad poljubu anu tisti moment, jst sem bila na entrati, je bil tako bil en kos tako, je bila ena miza za peglat, nu je pršu. O, bogi, mi je žau zdej ... Je pršu mimo mene, da me poljubi in sem ga spekla sz železom. O, tako mi je teško zdej, k je bil tako nežen in tako ... bogi ... Klemò se je klical. In fine (na koncu), sem šla h uni družini in ni bilo neč, sem bila boljše v ta prvi. In fine za delo in vse. ZmERM tisto delo, cameriera (služkinja), in tisto, reči fine od ženske si mogla oprat ti, speciale (židane), kukr peremo mi, ne. Židane in to .. srajca, ponočna srajca, k je tko fina. Hlačke si je ona prala. Tam sem bila kot cameriera (služkinja) ... Kar je bilo take reči, k nrđiš ... Kr prnesejo, spraveš, in kar je za potoučit, za speglat, speglaš, in nrđiš posteljjo, ker tudi ondr (tam) sta bila samo mož in žena ... In take reči. Pole, kaj sem tela rečt ... In fine ... Pole, ma jst nism bla za bet na enem kraji, se mi je dopalo, se mi je dopalo, sm mislna, da drugim nejdem kej bujši ali da pridem kej več, ne ... In fine. Pole sem najdla, k je blo za it čez en most, nrmalo dalč od wndi, je blo pej za držat dve j punci, edna dve j leti menj, adna več, tko, enih deset let so imele. In pole je bila še ena, kako se reče, ena ženska mičkena, veš tako, je imela pej črez eno punčko. In ondi, ni blo za it vn, k družih je blo ... Ma pej v ta kero, pej je blo za it v giardin (park), k smo se nejdle Slovenke? Se ne spomnim. In sem šla h tisti družini, zato k so plačali več, samo za jmet te dve punčki, za jih peljat v šolo sz autistom, v šolo it po njih in pole jim gledat, kako nrđijo, da pišejo prav, nu vse, samo tisto, niti postelje nism nrđila wnde. Uu, svinjska ta bla žena ... So ble Kopti. Anu je bla ženska, ni bla, debela nu hodila zmERM s s tistu galapijo (?). In kadar je imela tisto, tako se mi je tako prgostila, po postelji sem vidla vse kri tam, kri to, kdr je imela tisto, nnkar si ni anti ložlo neč, postelja krvava tam ...

In je imela avtista in vse?

Ooo, si, ni nobeno brez avtista tm dolej. An pole, ta človek je zmerej nrmalo hodu okoli nas kdr smo ble wndi in zmerej mi je nosu kšn soud (gospodar), zmerej mi je kaj ložu. In tako geloso (ljubosumen), da mi nismo šli v giardin (park), smo imeli giardin doma. Je blo lepo, to hišo, si šla od okna in je blo vse tako lepo veliko, prow giardin. In ona, k je imela ta majhno, zmerej je bla tm v giardini, s tistim otrokom. In pole, kaj se je zgodilo? Me je vprašal, k sm rekla, je blo govor, da imam eno hčer, da je lih tako velika, kukr te punce, sej je blo res. In en dan je rekel: »Kje je ta punčka, kdo je z njo? Sem rekla »Svoj oče,«

ne. Anu: »Kaj ima dadu (varušku)?« In tako, me je prašaval. »Ma ne, mi smo buzve, nismo kukr to, s tatm je.« Je reku. »Lovoglio fare tutto quello, che c'è da fare e facciamo portarla qui. E viene⁸ ... se bo učila z mojimi puncami.« O, Marija sem rekla, k bi bilo to res. Anu je prosu, da on bo nardu prošnju, da bo vali (hitro), da ju prpelje dol. Soldi (denar) ... Anu sem pisala Lojzku. Sem pisala Lojzku, tako nu tako in sem rekla »Te prosim, reči, da ja, tako da bo Marica z manu, anu se bo navadila, se bo učila to, anu bo z nami, o, te prosim, ne stoj mi rečt, da ne, buhvar nsreči, k je taka sreča, taka priložnost, ma taka sreča, da on naredi vse.« In tako, jst bi bla tako srečna, da bi bla imela Marico wndi, bi na blo končalo tako. In draga moja, napiše: »Ne, ti ju ne dam jst Maricu, Marica bo to, Marica bo to živela. Nema, ne stoj nnkar si mislt, nu provirat (poskušat), kar češ. Je ne bom pustu it proč.« Zamisli, kašn človek, za nart, samo, si je mislu, če en bot vzame Marico ž njo, kdo jo bo več vidu, k on je mislu samo za soude (denar) ...

Marica je imela že enih deset let torej takrat?

A ne, ne je bla bolj majhna .. .ku tiste punce, enih sedem let ...

Ma do tisti krat, niste nikoli šla domov.

Ne, sej ni bilo dolgo, kar sem šla, s čem?

Ma niste šla, kadar je imela eno leto in pol ste šla, ne? Kolko je bila stara, ko ste šla v Egipt?

Nankar dve leti ...

Torej če ste šla dol, ko je imela skorej dve leti, ko je pisal ta gospodar, da bi pršla dol, koliko časa ste bila takrat v Egiptu?

Ene par let. Enih pet let je imela, neč več.

Doma je še vedno hotel imet denar vaš mož, ni bilo dovolj?

Jst vsaki mesec, kar sem dobila, kar sem zaslužla, vali sem poslala domov. Zamisli, k niti enu liru, k je blo za plačat, kr smo šli na dan nedelje, k je blo za hodit, anu je bil tram tudi,

⁸Jaz hočem napraviti vse, kar se napraviti da, in jo pripeljemo sem. In pride...

ma za pršparat tistu liru smo hodile, za ne vzeti tram. Zamisli, ma kaj bi verval tisti prasc hudičev. An pole še k je blo za se postiti, je pisalo ... je reku, da sem poslala, ja, ma ne vse, kar sem zaslužila. Wan je delau račune, wan.

Prva leta, ko ste bila dolejš, ste si pisali veliko?

Ma ne, ne, ne, ne. Si nismo pisali, prav neč. Kaj je blo zaena reč? Na tri leta, kadar je imela začnt vojska, kadar so imeli it vsi h vojakom, an on je tudi jmou it notr. Je blo tri leta, in sm pisala: Te prosim, prosim, ti boš šou notr, pusti da jst prpeljem otroka ... ne, ne, sem se pomešala. To za prpeljat otroke. Na tri leta je blo lih na tri leta, k ni blo dovolj soudov za it domov. Je bilo lih na tri leta, kdr so imeli za it v vojsko, alora Marija, boh ji daj počitek, duša zlata, inu Pepca, Marija nu Pepca so rekle, da mi dajo za pot, da nej grem domov, je bilo tri leta, k sm bla. So rekle, da nej grem hitro, za bit z Marico, za bit z njo, za bit v hiši, da ne bojo družve, k on je že imel tisto amico, tisto žensko nu še hčer je jemou. Wna, ma tista ženska so ble wndi, je vzel za delat, nu pole je blo za vse ukop. Ma ni bla samo ona, je imela tudi punčko, punco, k zdej je ostala ona v hiši, ima hišo ona zdej. Zamisli, jst sem delala, ona ima hišo. In fine. Alora. Je bilo tri leta, sem pisala, te prosim, če ti odgovoriš, da ne, nikoli več me ne boš vidou. In lih tako je blo. Wn ni tel in jst čuk, zato k smo poslušali, kar je reku moški, smo mogli nardit. Tako je blo življenje, ne. Vprašej mamo (je mislna nono) al koga, ki ima moje lete. Sm rekla: »Te prosim, k čene, če mi odgovoriš, da mi ne odobriš, da prijem domov, me ne boš več vidou.« To je ... ku zdaj se mi zdi. Anu ni tel, nism šla. Ma da bi bla pametna, ku zdaj, ne pametna ... da bi bilo, da rečeš, komandiram jst, imam jst u roki, k delam, bi bla mogla jt vselih ... ma eko, sem tela poslušat in ubogat, da ne prijem več, inence (vendar), inence je neumnost. An tako, tako je ratalo razdrtija, k ni postu, da grem, da prijem. Ma pomisli in je bilo lih na tri leta, wn je vedou, da jst sem pošiljala, kar je blo, da nimam soudou, gotovo, tisto je blo, je vidou, da ne prnesem soudov, k sm poslala vsaki mesec sproti.

Ma on je bil že ... on ... oje,j ojej ... kje je moje življenje?

Takrat ste mu rekla, da ne pridete več nazaj, in potem, po koliko letih ste prvič videla Marico (hčerko) potem?

Pole sm pršla jst domov, k sem nekej si zaslužla, zaradi, ker sem obolela, sem umirala, sem bila v bolnici, sem umirala, se spomnem, k sem ratala sama kost. Se spomnim, k so ljudje hdili gledat svoje ljudi v bolnico, in jst sem, me je bolelo. In ljudje so mi nosili od svete Tereze, ker sveta Tereza mi je naredila čudež, sveta Tereza. Ker so dohtarji ne bi mislni, da jst ozdravem, taka ku sm bla taka. Invece (vendar) počasi, počasi sem začela vstajat, in tako počasi sem se scukala gor. An sem rekla: »Sveta Tereza, ti obljubim, če mi narediš ta čudež, da pejdem še en bot obiskat svoju mamo,« tako sem jo prosila, nu prosila. »Nardmi čudeš, da bom bla še en bot vidla moju mamu.« Kr sm bla bujši, sm prvo delo šla domov, za videt mamo. Nisem bila dolgo časa, k medtem mene so rekli zdravniki, da morem it, ne se kopat, ma da morem it blizu morja, da popolnoma ozdravem, in tako je bilo.

Torej koliko let ste imela, ko ste prišla nazaj v Slovenijo?

35 ... Sem imela okrog 40, lahko 41, lahko rečemo 40.

Torej ste bila 20 let v Egiptu? In kako je zgledalo, kadar ste prišla domov? Prvo ste šla obiskat mamo? Kako ste se počutla na ladji?

Ja. A na ladji sem bla dobro. Sem bla vesela in sem se skercirala z marinai anu so mi dali kapo marinaja anu sem na sredi in ona dva pr kraji, tako lepa sem bla, tako lepa sm bla, tistu sliku so imeli onve. Moreš kaj bet vesela. Sem bila vesela, k sm rekla, bom vidla Maricu in mamo.

In kdo vas je pršou iskat če v port, v Trst? Z vašim možem ste še bila v stiki ali ne več?

Ma kdo, nobeden, se mi zdi, da sem pršla sama. Sem pršla domov in smo bli v hiši in je pršou Lojsk in je pršou notr in me je tel poljubit in jst sem se odstranila, nisem tela, da me poljubi. In sem rekla »Bejži od to in da te ne vidim nikoli več. Si me nrdu nesrečno, tako. Si mislu samo za soude, samo soude.« Ma on je bil, on je bil, prej ku sem se poročila, je bil en prasc on, zato k je hodu z drugo, je hodu z drugo. Smo bile s Poldo blizu briare in on, je šou dol z odra nu je plesou s to punco in je pršou prou blizu mene, ko je šel dol. Smo bile, slonile, na tistem od ... in jst sem bila v drugem stanju in me je primou jok in

sem rekla pridi, gremo če v gostilno, kmr je bil France, smo ga pustili tam in pole sem jokala in pole France mi je dal korajžo in posti stat, ne staj ga poslušat inu pole je pršu za nrmalu cajta in jast, ne mene neč, ne jast tebi neč : BUM: taki cvrk sem mu dala, tako sem ga luplna, prvi bot, odkar smo bli skupej, sem ga fajn žloplna. In mi smo bili s Francetem sz kale, s konjem smo pršli domov. An se spomnem, kr sm pršla domov, sem zaklenila vrata, da ne prijje, pole drugi dan ujetro sem začela fasat košenele inu vse vn.

A ma niste bila krotka, ste vseeno znala udarit po mizi.

Prvi cvrk, k sm dala, je bil vreden, si o no (ja ali ne)?

Torej ste pršla h mami in je pršu če in ste mu rekla, nej gre proč. Kako ste pa hčerko vidla?

Hčerko pole, sem poslala, ma koga? Eno sem poslala, da nej pride an sem imela eno vališo, taku težko, sej je bila ku ona. Je pršla, ma neč, da bi bila vesela ali kaj. Ma sem rekla, ma Marica, čaki, bodi nrmalo časa to in pole zdej, pole jutre pridi anu da gremo, da bomo skupej. In pole smo šle v Gorico, z vlakom, ji kupit šolne k je bila brez šolnov, se spomnem. In tako ...

Vi ste bila vesela, k ste jo vidla?

Je bila varjena, zato k je bila sama. Je bila z unimi punčkami od Karlina in so bile douje, ni imela ljubezni ...

Kadar je pršla naproti mene, od tam dol, od Palirjevih, k je pršla, jst sem tekla proti njej in smo se objela in je rekla ... »Ooo, ma pej, kej ti si moja mama?« Krkaj reči ...

Pej da bi vedla, kšn dan poroke sem jst imela? Kako je moja poroka zgledala. Marija nam je poslala zamisli, bogo, cel baul robe. Kr smo se poročili, je poslal za nrt večerju tm u mezati. Nu je bla ta stara, k nnkr ne vem, kaj je bla njemu, ma je mogla bet žena od prvega tatu, je mogla bet ... zato k tista ženska ... jst nism nikoli vprašala, wndi je bla v letah in je mogla bit prav ... k on se je poroču dva bota, oče, alora je bla lih od njega. Kr smo končali kosilo, in fine je bilo pole za it domov. Oba sta bila pijana, tako ona, kot on, in namesto mene držat pod roko, k smo šli hodit domov, namesto držat mene, onve dva

naprej in jst odzad jokala ... o, to je pej žalostno ... to je pej res žalostno, o, zakaj sem se spomnila.

Če se vrnemo na cajt, ko se vrnemo iz Egipta. Ste bila več časa doma, ste se zblížala z Marico, kako je bilo?

Ja, je blo, ma ormai (na tej točki), ona je imela, nisem imela več druge sreče, kukr tisti bot, k je tel prpeljet tisti gospod, nisem več imela druge prilike.

Ste se razumle?

Ma ja, smo ble prav, sej ni bilo dolgo časa ...

Kolko časa?

Ne dosti ... jst sem pršla s Pepco ... dosti pozabim sm pršla s Pepco domov v drugi bot. K je še en bot provirala z možem, k tisti viš ... take ženske naumne nisem vidla še, k trkaj je delalo, nikoli ni poznala ne enega moža, enga moškega, za se poveselit, samo tisti cinema (kino), k smo sle vse štiri, an k je Marija zmerej plačala, bugo, an neč družga, zmerej delala ...